

☒	Pro gradu -tutkielma
☐	Lisensiaatintutkielma
☐	Väitöskirja

Oppiaine	Laskentatoimi ja rahoitus	Päivämäärä	31.1.2013
Tekijä(t)	Henni Honkalampi	Matrikkelinumero	71762
		Sivumäärä	61 s.
Otsikko	Osakevaihdon kirjanpitokäsittely kirjanpitolain ja IFRS:n mukaan – Täyttääkö kirjanpitolain mukainen raportointi sidosryhmien informaatiotarpeen?		
Ohjaaja(t)	Antti Fredriksson ja Johanna Rämö		

Tiivistelmä

Tutkielma käsittelee osakevaihdon seurauksena hankitun yhtiön yhdistelemistä konsernitilinpäätökseen. Tältä osalta kirjanpitolain ja IFRS:n vaatimukset poikkeavat toisistaan huomattavastikin. IFRS ja KPL -liikearvot eroavat perusteiltaan usein paljonkin. Tutkielman tavoitteena onkin selvittää, vastaako osakevaihdon nykyinen kirjanpitolain mukainen kirjauskäytäntö sidosryhmien informaatiotarpeeseen. Ongelmaa lähestytään toisaalta vertaamalla IFRS:n ja kirjanpitolain mukaista menettelyä, toisaalta tarkastelemalla kirjauskäytäntöjä kansainvälisestä sekä historiallisesta perspektiivistä. Tutkimus on käsiteanalyttinen painottuen kansainväliseen kirjallisuuteen.

Kirjanpitolain mukainen käytäntö on ongelmallinen toisaalta liikearvon suuruuden, toisaalta todellisen hankkivan osapuolen määrittämisen kannalta. Voidaan ajatella, että koska todellista hankintahintaa ei ole määritetty, muodostuu liikearvo liian pieneksi: ainoastaan käypien arvojen ja kirja-arvojen välinen ero kirjataan, ja varsinainen esimerkiksi synergiaeduista muodostuva kohdistamaton erä jää kirjaamatta. Toisaalta käänteisen hankinnan tapauksessa voi syntyä huomattavakin negatiivinen liikearvo, joka ei johdu hankinnan edullisuudesta, vaan hankinnan kohdistamisesta järjestelyn väärälle osapuolelle.

E erityisesti järjestelyissä, joissa osapuolten roolit sekä maksetut vastikkeet poikkeavat ilmeisestä, jäävät nykyisen käytännön tarjoamat tiedot vajaiksi tai jopa harhaanjohtaviksi. Vaikkei sidosryhmien ehkä tarvitsekaan tietää tarkkaa hankintahintaa, jonka määrittäminen voi listaamattomilla yhtiöillä olla hyvin vaikeaa, olisi tieto järjestelyn todellisesta luonteesta todennäköisesti perusteltu. Yksinkertainen osakevaihdon kirjauskäytäntö on yrityskaupassa, jossa osapuolia on ainoastaan kaksi, ostaja ja myyjä, ja vastike muodostuu pelkästään osakevaihdossa maksetusta vastikkeesta. Usein tilanne ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen, jolloin nykyisellä kirjanpitolain mukaisella osakevaihdon kirjauskäytännöllä jäädytään varsin kauaksi järjestelyn todellisen luonteen kuvaamisesta.

Asiasanat	Yritysjärjestelyt, konserni, ifrs, kirjanpitolaki
Muita tietoja	

Turun yliopisto
University of Turku

OSAKEVAIHDON KIRJANPITOKÄSITTELY KIRJANPITOLAIN JA IFRS:N MUKAAN

**Täyttääkö kirjanpitolain mukainen raportointi sidosryhmien
informaatiotarpeen?**

Liiketaloustiede, laskentatoimen ja ra-
hoituksen pro gradu -tutkielma

Laatija:

Henni Honkalampi

Ohjaajat:

KTT Antti Fredriksson

VTM Johanna Rämö

31.1.2013

Turku

Turun kauppakorkeakoulu • Turku School of Economics

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
1.1	Johdatus aiheeseen	6
1.2	Tutkimuskysymys	7
1.3	Tutkielman rajaukset	8
2	YHTIÖN SIDOSRYHMÄT	9
2.1	Sidosryhmäteorioiden kehitys	9
2.1.1	Input-output -malli	9
2.1.2	Agenttiteoria	10
2.1.3	Stakeholder-malli	11
2.1.4	Stakeholder-agency -malli	13
2.1.5	Stakeholder-shareholder -mallit	13
2.2	Tilinpäätösinformaation käyttäjät	14
3	LIKEARVO.....	17
3.1	Kirjanpidollisista periaatteista.....	17
3.2	Liikearvon kirjauskäytännöt.....	18
3.2.1	Kirjauskäytäntöjen kehitys.....	18
3.2.2	Hankinta vs. pooling	21
3.3	Liikearvon kirjaaminen	23
3.4	Liikearvon koostumus	25
3.5	Liikearvon poistot ja alaskirjaukset.....	27
3.6	Negatiivinen liikearvo	29
4	IFRS-HARMONISOINTI	30
4.1	Harmonisointi Euroopan Unionissa	30
4.2	Harmonisointi Suomessa.....	31
4.3	Harmonisoinnin vaikutukset sekä onnistuminen.....	32
4.4	Käypä arvo	36
4.5	Verotuksen ja kirjanpidon sidonnaisuus	37
5	OSAKEVAIHDON KIRJANPITOKÄSITTELY	40
5.1	Konsernitilinpäätös.....	40
5.2	Osakevaihto yhtiöoikeudessa sekä verotuksessa.....	41
5.3	Osakevaihdon käsittely kirjanpitolain mukaan	43

5.3.1	Hankintamenon määrittäminen.....	43
5.4	IFRS-hankintamenolaskelma osakevaihdossa	46
5.4.1	IFRS 3 -standardi	46
5.4.2	Hankkijaosapuolen selvittäminen	47
5.4.3	Hankintahetki	49
5.4.4	Hankintamenon määrittäminen.....	50
5.5	Osakevaihto konsernitilinpäätöksessä.....	51
6	IFRS:N JA KIRJANPITOLAIN MUKAISEN MENETTELYN EROISTA.....	52
6.1	Mikä on kirjanpitokäsittelyn eron merkitys käytännössä?.....	52
6.2	Onko osakevaihdolla merkitystä sidosryhmäinformaation riittävyyteen? ...	54
7	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	56
	LÄHTEET.....	58

KUVIOT

Kuvio 1	Contrasting Models of the Corporation: Input-Output Model (Donaldson, Preston, 1995, 68)	10
Kuvio 2	Contrasting Models of the Corporation: The Stakeholder Model (Donaldson, Preston, 1995, 69)	12
Kuvio 3	Siirtyminen stakeholder -mallista shareholder -malliin (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 727)	20
Kuvio 4	Liikearvon kirjaaminen (Haaramo, 2008, 430)	24
Kuvio 5	Osakevaihto (mukailen Immonen 2006, 316)	42
Kuvio 6	Konserniliikearvo ja sulautumiserotus	45
Kuvio 7	Käänteinen hankinta	49
Kuvio 8	Kirjanpitolain ja IFRS:n kirjauskäytäntöjen eroista	54

1 JOHDANTO

1.1 Johdatus aiheeseen

Liikearvo kirjanpitolain (KPL, 30.12.1997/1336) ja IFRS:n mukaisissa konsernitilinpäätöksissä muodostuu eri tavoin, sillä kirjanpitolaki ei edellytä hankitun yhtiön varallisuuden arvostamista käypään arvoon kuten IFRS. Lisäksi IFRS edellyttää kirjanpitolaista poiketen hankintamenon sekä hankkivan osapuolen määrittämistä. Tästä johtuen hankittaessa yhtiö siten, että kauppahinta maksetaan omilla osakkeilla, on hankintameno, johon hankitun yhtiön nettovarallisuutta verrataan IFRS:n ja kirjanpitolain mukaan eri. IFRS edellyttää hankintamenon määrittämistä siten, että *vastikkeeksi annetut* omat osakkeet arvostetaan niiden käypään arvoon (pörssikurssi). Kirjanpitolain mukaisessa konsernitilinpäätöksessä voidaan hankintamenoa pitää hankitun yhtiön (osakkeiden) käypää arvoa.

Tutkielma käsittelee osakevaihdon seurauksena hankitun yhtiön yhdistelemistä konsernitilinpäätökseen. Tältä osalta kirjanpitolain ja IFRS:n vaatimukset poikkeavat toisistaan huomattavastikin. Laajemmin problematiikka koskee ylipäätään yhtiön taseeseen kirjattujen osakeomistusten yhdistelemistä konsernitilinpäätökseen ja siten myös mahdollisen liikearvon muodostumista. IFRS ja KPL -liikearvothan eroavat perusteiltaan usein paljonkin. Yleisellä tasolla voidaan ajatella, että nykyisin taseeseen syntyneillä liikearvoilla on yhä kasvava merkitys. Myös yhtiöiden sidosryhmien informaatiotarpeiden voi arvioida monipuolistuneen liiketoimintaympäristön muodostuessa yhä monimutkaisemmaksi.

Liikearvo kirjanpitolain ja IFRS:n mukaan antaa hiukan erilaisen kuvan erityisesti hankitun yhtiön nettovarallisuuden arvostamisen vuoksi: kirjanpitolain mukainen liikearvo kuvaa lähinnä historiallisten hankintamenojen (kirjanpitoarvojen) erotusta käyvästä arvosta, kun IFRS-liikearvo puolestaan on aidosti jäännöserä, jota ei voida enää kohdistaa hankitun varallisuuden yksittäisille erille. Tutkielmassa ei kuitenkaan ole kyse hankitun omaisuuden arvostamisesta, josta syntyvän liikearvon eron on perinteisesti katsottu johtuvan. Kyseessä on hankittujen osakkeiden arvon ja niistä suoritettujen vastikkeiden välisen eron osuudesta.

Huomiota voidaan lisäksi kiinnittää sulautumisen ja osakevaihdon rinnasteiseen käsittelyyn konsernitilinpäätöksessä. Sulautumisen ja osakevaihdon tulisi molempien johdattaa samanlaiseen lopputulokseen konsernitilinpäätöksen osalta, mutta liikearvo kohdistuu näissä kuitenkin lähtökohtaisesti eri tavalla. Osakevaihdon seurauksena liikearvo kirjataan ainoastaan konsernitilinpäätökseen konsolidoinnin seurauksena, kun sulautumisessa liikearvo muodostuu sulautumisessa vastaanottavan yhtiön taseeseen. Osakevaihto ei siis johda liikearvon kirjaamiseen minkään yksittäisen yhtiön taseeseen.

1.2 Tutkimuskysymys

Verrattaessa kirjanpitolain ja IFRS:n mukaista menettelyä osakevaihdon osalta, voidaan huomata varsin merkittävä ero hankintamenon määrittämisen osalta. Perustellusti voidaan kysyä, täyttääkö kirjanpitolain mukainen menettely enää sidosryhmien informaatiotarpeen. Erityisesti velkojien intressissä on, että taseen varat, tässä tapauksessa osakevaihdoilla hankitut osakkeet, ovat arvostettu oikeaan arvoon. Toisaalta tietoja yritysjärjestelyjen todellisista sisällöistä tarvitsee yhtiön perinteisten sidosryhmien lisäksi esimerkiksi veronsaaja.

Miten hankintamenon määrittäminen sitten vaikuttaa sidosryhmien tarvitsemaan informaatioon? Ensinnäkin, listaamattomien osakkeiden arvostaminen käypään arvoon on epävarmaa, tuloksia on varmasti yhtä monta kuin on arvostajaakin. Tämän vuoksi vertailukohtana olisi syytä arvostaa myös vastikeosakkeet. On lisäksi jopa todennäköistä, että hankkivan (usein suuremman) yhtiön osakkeiden arvostaminen on varmempaa. Toisaalta, tilinpäätösinformaation käyttäjän tulisi pystyä arvioimaan osakevaihdon todellista luonnetta ja sisältöä. Tämä vaikeutuu huomattavasti, jos tilinpäätös ei sisällä tietoja järjestelyssä maksetuista vastikkeista.

Hankintamenon määrittämisen osalta on myös kiinnitettävä huomiota toisaalta taseeseen kirjattavien nettovarojen, tai osakevaihdon osalta osakkeiden, arvostamiseen ja toisaalta hankintamenuon. Nykyisessä kirjanpitolain mukaisessa kirjauskäytännössä nämä ovat rinnasteisia, kun taas IFRS edellyttää ensinnä taseeseen kirjattavien varojen arvostamista ja *lisäksi* maksetusta vastikkeesta muodostuvan hankintamenon määrittämistä. Tämä kirjanpitolain mukainen hankittujen osakkeiden tai nettovarallisuuden arvon rinnastaminen hankintamenuon aiheuttaa todellisen hankintamenon suuruuden häviämisen tilinpäätösinformaatiosta. Kun kyseessä on yrityskaupan luonteinen yritys järjestely, kuten osakevaihto konsernin ulkopuolisen tahon kanssa, sidosryhmien informaatiotarpeen vuoksi maksetun vastikkeen suuruuden ilmeneminen olisi kuitenkin todennäköisesti perusteltua.

Lopulta voidaan todeta, että kirjauskäytännön perustana oleva kirjanpitolautakunnan lausunto (Kirjanpitolautakunnan lausunto 1591, 25.10.1999) on todennäköisesti vanhentunut osakevaihdon hankintamenon määrittämistä koskevilta osiltaan. Erityisesti muutunut yhtiöoikeudellinen säädösympäristö asettaa uusia vaatimuksia järjestelyille, joissa vastikkeena käytetään oman pääoman ehtoisia instrumentteja. On myös mahdollista, että nykyisin taseeseen syntyneillä liikearvoilla on enemmän merkitystä kuin kymmenen vuotta sitten. Lisäksi yhtiöiden sidosryhmien informaatiotarpeiden voi arvioida monipuolistuneen.

Tutkielman tavoitteena onkin tutkia, miten osakevaihdon nykyinen kirjanpitolain mukainen kirjauskäytäntö vastaa sidosryhmien informaatiotarpeeseen. Mihin IFRS:n mukainen hankintamenon määrittäminen perustuu? Jääkö kirjanpitolain mukaisessa

konsernitilinpäätöksessä osa liikearvosta näkymättömäksi? Ongelmaa lähestytään toisaalta vertaamalla IFRS:n ja kirjanpitolain mukaista menettelyä, toisaalta tarkastelemalla kirjauskäytäntöjä kansainvälisestä sekä historiallisesta perspektiivistä.

1.3 Tutkielman rajaukset

Merkittävin työn rajauksista on keskittyminen liikearvon muodostumiseen konsernitilinpäätöksessä nimenomaan osakevaihdon seurauksena. Rajauksen apuna käytetään vielä elinkeinoverolain (Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360) mukaisen osakevaihdon määritelmää. Tällöin kyseeseen tulevat ainoastaan tapaukset, joissa kohdeyhtiön määräysvalta siirtyy ja vastikkeena käytetään vastaanottavan yhtiön omia osakkeita. Käyttöomaisuusosakkeiden verovapaus mahdollistaisi toki huomattavasti moninaisemmat vaihtotilanteet, mutta ne on rajattu tämän tutkielman ulkopuolelle.

Pidän rajausta perusteltuna, jotta aiheen käsittely on mahdollista pitää pro gradu -tutkielman laajuuden rajoissa. Jos tarkasteluun otetaan liikearvon muodostuminen laajemmin, on todennäköistä, että tosielämän tilanteiden kirjo kasvaa liian laajaksi. Tutkielman kannalta elinkeinoverolain mukaisen osakevaihdon edellytyksistä merkittävät ovat toisaalta määräysvallan siirtymisen edellytys, mutta ennen kaikkea annettavan vastikkeen rajaaminen vastaanottavan yhtiön omiin osakkeisiin. Ilman tätä edellytystä tutkielman piiriin lukeutuisivat myös esimerkiksi järjestelyt, joissa vastiketta annetaan useammasta konserniyhtiöstä tai tapaukset, joissa vastikkeena käytetään muutakin kuin osakeannilla merkittäväksi annettavia yhtiön omia osakkeita.

Vaikka tutkielma käsittelee elinkeinoverolain mukaista osakevaihtoa, on verotukseen liittyvät kysymykset pääosin rajattu tutkielman ulkopuolelle. Samoin osakevaihdon toteuttamisen edellyttämät yhtiöoikeudelliset menettelyt, niiden oikeellisuus ja edellytykset, on jätetty pois tarkastelusta. Tarkoituksena on keskittyä ainoastaan osakevaihdon käsittelyyn konsernitilinpäätöksessä sekä kirjanpitolain että IFRS:n edellytysten mukaisesti.

Tutkielma rakentuu siten, että ensin tarkastellaan yhtiön sidosryhmiä, kiinnittäen huomiota sidosryhmiin osakkeenomistajakeskeistä näkemystä laajemmin. Kolmannessa luvussa käsitellään liikearvoa, sen merkitystä, kirjauskäytäntöjä sekä liikearvon kirjauskäytäntöjen kehitystä. Lyhyesti tarkastellaan myös IFRS:n standardien harmonisointia sekä Euroopan Unionissa että Suomessa. Neljännessä luvussa käydään läpi osakevaihdon kirjanpitokäsittely sekä kirjanpitolain että IFRS:n mukaan. Lopuksi arvioidaan osakevaihdon nykyistä kirjanpitolain mukaista kirjauskäytäntöä suhteessa sidosryhmäinformaatioon sekä liikearvon kirjauskäytäntöihin yleisesti.

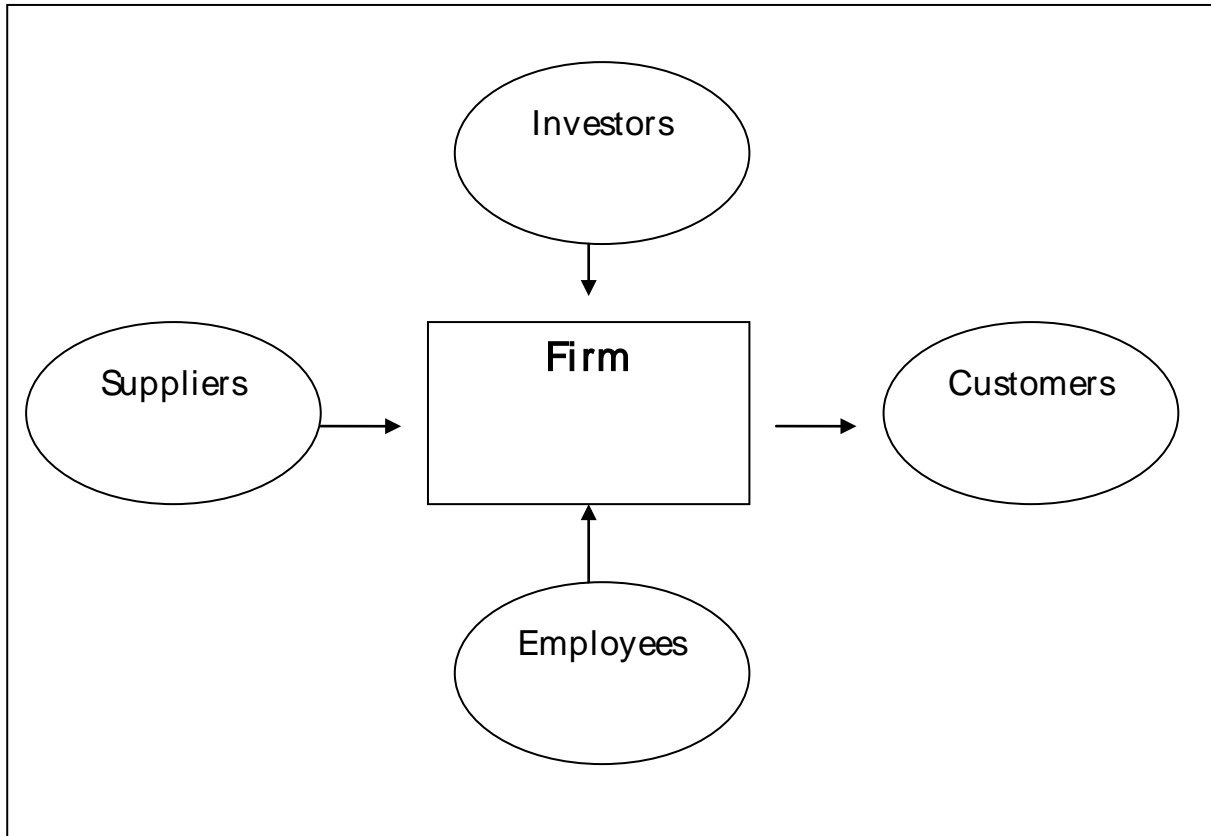
2 YHTIÖN SIDOSRYHMÄT

2.1 Sidosryhmäteorioiden kehitys

2.1.1 Input-output -malli

Yhtiön sidosryhminä on perinteisesti pidetty lähinnä osakkeenomistajia ja velkojia. Voidaan kuitenkin perustellusti ajatella, että sidosryhmien tarkastelua tulisi laajentaa koskemaan yhtiön toimintaan liittyviä tahoja laajemminkin. Erityisesti hajautunut omistus tuo yhtiön sidosryhmien tarkasteluun uusia näkökulmia, minkä lisäksi tämän tutkielman kannalta on perusteltua pyrkiä laajentamaan sidosryhmiä puhtaasti osakkeenomistajakeskeisestä katsannosta. Osakkeenomistajakeskeinen lähestymistapa jättää helposti huomiotta esimerkiksi yhtiön velkojat silloin, kun heillä ei ole suoraan mahdollisuutta osallistua yhtiön toimintaan. Tämän vuoksi liiaksi ainoastaan osakkeenomistajia painottavaa näkökulmaa ei voida perustella, vaikka yhtiön omistus ei olisikaan hajautunut.

Yhtiön sidosryhmiä käsittelevässä kirjallisuudessa termejä on käytetty vaihtelevasti, minkä lisäksi termien määrittelyt vaihtelevat. Myös perustelut ja todistelut ovat usein ristiriidassa muun kirjallisuuden kanssa. On siis perusteltua määritellä, mitä yhtiön sidosryhmillä tarkoitetaan. (Donaldson, Preston, 1995, 66).

Kuvio 1 Contrasting Models of the Corporation: Input-Output Model (Donaldson, Preston, 1995, 68)

Mallia voidaan tulkita siten (kuvio edellä), että kaikki yrityksen toimintaan osallistuvat tahot saavat panokselleen markkinoiden keskimääräistä tuottoa vastaavan koron, ja ainoastaan yrityksen toimintaan erityisen aktiivisesti osallistuvat voivat saada suurempia tuottoja. Järjestelmään liittyvän kilpailun vuoksi kaikki ylituotot valuvat yrityksen tuotteen loppukäyttäjille (kuluttajille). Tämä on niin sanottu input-output -malli, joka eroaa myöhemmin käsiteltävästä stakeholder -mallista. (Donaldson, Preston, 1995, 68). Input-output -mallin voidaan kuitenkin katsoa vaikuttavan vahvasti muiden yhtiön sidosrymiä kuvaavien mallien taustalla.

2.1.2 Agenttiteoria

Perinteinen agenttiteoria on pääosin rajautunut johdon ja osakkeenomistajien väliseen suhteeseen. Yhtiön sidosryhminä voidaan kuitenkin pitää osakkeenomistajien lisäksi työntekijöitä, asiakkaita, toimittajia, velkojia, yhteisöjä sekä suurta yleisöä (ie. kansalaisia yleensä). Näin agenttiteoriaa voidaan kehittää suuntaan, jos yritystä pidetään yrityksen ja sen sidosryhmien muodostamana sopimusverkkona. (Hill, Jones, 1992, 131).

Johdon ja sidosryhmien välillä vallitsee epäsymmetrinen informaatio. Sisäpiiriläisinä yhtiön johto voi suodattaa tai vääristellä tietoja, joita annetaan sidosryhmille. Johdon mahdollisuus kontrolloida kriittistä informaatiota monimutkaistaa agenttiongelmia, koska sidosryhmien voi olla vaikea tietää, toimiiko johto heidän intressissään. Itsestään selvä ratkaisu on, että sidosryhmät keräävät lisää informaatiota johdon toimista. Informaation hankkimisen kustannukset voivat kuitenkin estää tämän. (Hill, Jones, 1992, 140).

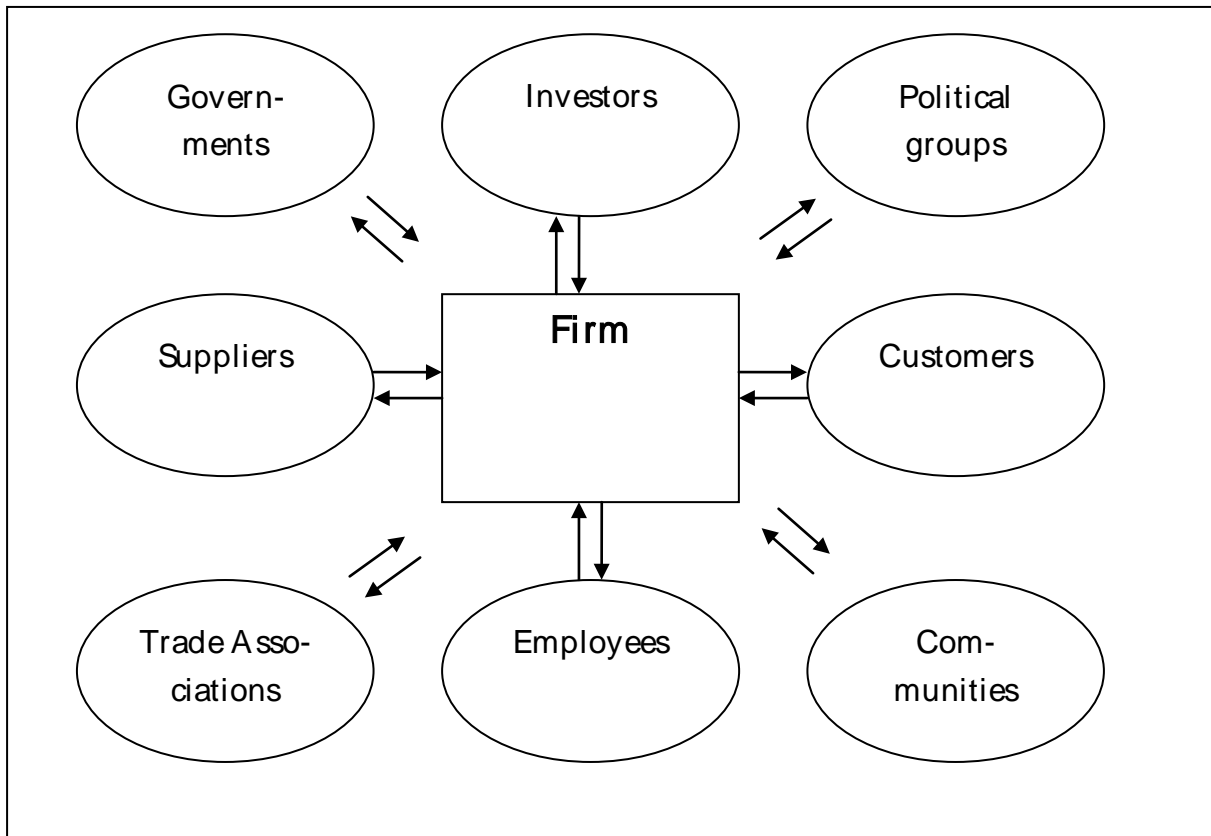
Tiedon hankkiminen johdon toimista on erityisen hankalaa silloin, kun yrityksen omistus on hajautunut. Tällöin on mahdollista, että yhdelläkään yksittäisellä sidosryhmällä ei ole mahdollisuutta kerätä ja analysoida tarvittavia tietoja epäsymmetrisen informaation vähentämiseksi. Tämä lisää johdon mahdollisuuksia päättää yrityksen resurssien hallinnasta ja lisää puolestaan sidosryhmien kannettavaksi tulevaa residuaalista riskiä. (Hill, Jones, 1992, 140).

Vastauksena tähän valvontaongelmaan on kehittynyt laajasti erilaisia rakenteita, joiden tarkoitus on tehdä informaation keräämisestä ja analysoimisesta taloudellisempaa. Osa rakenteista on lainsäädännöllisiä (esimerkiksi velvollisuus julkaista konsolidoitu tilinpäätösinformaatio vuosittain), osa pohjautuu yritykseen liiketoiminnallistaa sidosryhmien informaatio tarve (esimerkiksi osakeanalyttikoiden palvelut) ja lisäksi on vielä voittotavoittelemattomia tahoja, jotka pyrkivät valvomaan tiettyjen sidosryhmien etuja (esimerkiksi kuluttajien intressissä toimivat ryhmät). Näiden kaikkien taustalla on mahdollisuus saavuttaa kustannussäästöjä mittakaavaedun avulla tiedon keräämisessä ja analysoinnissa. (Hill, Jones, 1992, 140).

Kannustimien, valvonnan sekä toimeenpanorakenteiden tarkoitus on minimoida resurssihukka korjaamalla johdon ja sidosryhmien välistä intressiristiriitaa. Mikäli kannustimet (incentives), valvonta sekä toimeenpanorakenteet (enforcement structures) puuttuvat johdon ja sidosryhmien intressien yhtenäistämiseksi, voi resurssihukka (utility loss) olla mittava. (Hill, Jones, 1992, 138).

2.1.3 Stakeholder-malli

Viitattaessa yhtiön sidosryhmiin stakeholder-mallin mukaisessa merkityksessä, kaikki yrityksen toimintaan osallistuvat tahot osallistuvat yrityksen toimintaan ansaitakseen tuottoja, ja mikään ryhmä ei ole merkittävämpi kuin toinen. Kuviossa on tämän vuoksi nuolet yrityksen ja kunkin sidosryhmän välillä molempiin suuntiin, minkä lisäksi kaikki sidosryhmät on kuvattu samankokoisiksi ja samalle etäisyydelle yrityksestä. (Donaldson, Preston, 1995, 68). Mallissa ei kuitenkaan ole piirretty nuolia yrityksen eri sidosryhmien välille, ainoastaan suhteessa yritykseen.

Kuvio 2 Contrasting Models of the Corporation: The Stakeholder Model (Donaldson, Preston, 1995, 69)

Yhteenvetona voidaan korostaa kahta näkökohtaa: johdon sekä sidosryhmien tulee huomioida yhtiön kaikki sidosryhmät, sekä toisensa (stakeholders), sekä johdon ja sidosryhmien *toiminnon* eroaminen yksittäisistä tehtävää hoitavista henkilöistä. Nämä kaksi näkökulmaa ovat läheisesti sidoksissa toisiinsa. (Donaldson, Preston, 1995, 85). Johdolla voidaan siis katsoa olevan velvollisuus huomioida ja pyrkiä edistämään kaikkien sidosryhmien etua. Tämä poikkeaa perinteisestä mallista (agenttiteoria), jossa johdon katsottu palvelevan lähinnä osakkeenomistajia. (Donaldson, Preston, 1995, 87).

Sidosryhmäteorioiden osalta onkin esitetty, että sen vuoksi olisi vaikeampi huomata ja puuttua johdon epäasialliseen menettelyyn, sillä johto voisi aina vedota väljästi ajavansa jonkun sidosryhmän etua. On huomattava, että myös perinteinen, osakkeenomistajalähtöinen malli on epäonnistunut hallitsemaan johdon omavaltaista käyttäytymistä. Lisäksi huomiota on kiinnitettävä siihen, että sidosryhmämalli edellyttää kaikkien sidosryhmien huomioimista tasapuolisesti, mikä puolestaan estää yksittäisten tahojen yksipuolisten etujen ajamisen. (Donaldson, Preston, 1995, 87).

2.1.4 Stakeholder-agency -malli

Stakeholder-agency -malli on kehittynyt agenttiteorian sekä perinteisen stakeholder -mallin pohjalta. Se kiinnittää erityistä huomiota yrityksen hajautuneeseen omistukseen, joka monimutkaistaa perinteistä päämies-agentti -ongelmaa. Stakeholder-agency -malli lähestyy sopimusverkkoajattelua, jossa yritystoiminnan katsotaan pohjautuvan yrityksen ja sen sidosryhmien välille muodostuvaan sopimusten verkkoon.

Omistuksen hajautuminen vaikeuttaa yrityksen valvontaa, koska yksittäiset sidosryhmiä edustavat tahot ovat voimattomampia vaatimaan johtoa vastuuseen. Heillä on vähemmän mahdollisuuksia jättää yritys tai käyttää äänioikeuttaan saadakseen haluamansa tiedot tai vaatiessaan johtoa luovuttamaan heidän haluamansa tiedot. (Hill, Jones, 1992, 149). Uudet kannustinjärjestelmät sekä institutionaaliset mekanismit, joilla pyritään valvomaan sekä toimeenpanemaan johdon ja sidosryhmien väliset sopimukset, voidaan nähdä markkinoiden luomana vastauksena pitkään jatkuneeseen epätasapainoon sekä epätasaiseen resurssien jakautumiseen. (Hill, Jones, 1992, 152).

Kaikkien sidosryhmien intressi yrityksessä ei myöskään ole yhtä suuri: suuremman panoksen yrityksen käyttöön antaneet vaativat myös kattavampia kannustimia sekä hallintorakenteita, jotta he voivat suojata asettamansa panoksen. (Hill, Jones, 1992, 133). Huolimatta asettamansa panoksen suuruudesta, kukin sidosryhmä on osa sopimusverkkoa. Tässä suhteessa yrityksen johto on kuitenkin erityisasemassa, koska he ovat sopimusverkon keskiössä. Johto on ainut sidosryhmä, joka on sopimussuhteessa kaikkien muiden sidosryhmien kanssa. Heillä on myös ainoana sidosryhmänä suora mahdollisuus vaikuttaa yrityksen päätöksentekoon. Tästä roolista johtuen johtoa voidaan pitää muiden sidosryhmien edustajana (agenttina), mistä tuleekin teorian nimi: stakeholder-agency -teoria. (Hill, Jones, 1992, 134).

Yritys voidaan siis nähdä myös sopimusverkkona yrityksen ja sen resursseita tarjoavien tahojen kanssa. Toisin kuin agenttiteoria, tässä huomioidaan yrityksen kaikki sidosryhmät, ei pelkästään osakkeenomistajia ja johtoa. Agenttiteorian taustalla vaikuttava markkinoiden tehokkuuden hypoteesi hylätään myös, minkä seurauksena yrityksen eri sidosryhmät saavat eriaisteiset valta-asemat. (Hill, Jones, 1992, 132).

2.1.5 Stakeholder-shareholder -mallit

Shareholder -malli käsittelee yrityksen ja sen sidosryhmien välisiä suhteita erityisesti hajautuneen omistuksen näkökulmasta. Voitaisiinkin ajatella, että stakeholder-shareholder -ajattelu vastaisi perinteisessä suomalaisessa ajattelussa osakkeenomistajasijoittaja tai osakkeenomistaja-osakemarkkinat -vastakkainasettelua. Hajautuneen omistuksen tapauksessa, erityisesti listayhtiöiden kohdalla, sidosryhmien informaatiotarpeet

sekä intressit poikkeavat perinteisestä mallista, jossa osakkeenomistajilla ajatellaan olevan mahdollisuus osallistua yrityksen toimintaan.

Yleensä Code Law -maissa tyypillisenä pidettyä stakeholder-mallia käytetään kuvaamaan yhtiön omistusrakennetta, joka on hyvin keskittynyt. Yhtiön osakkeenomistajat ovat tyypillisesti yhtiön perustajia, pankkeja tai jopa työntekijöitä, ja he ovat aktiivisesti mukana yhtiön johdossa. Shareholder-malli puolestaan kuvaa omistusrakennetta, jossa yhtiön omistus on hajautunutta ja johto eriytynyt yhtiön omistajista. Shareholder-mallia pidetään tyypillisenä common law -maille. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 719).

Ding, Richard ja Stolowy ottavat näkökulman, jonka mukaan liikearvon kirjaamiseen liittyvän sääntelyn kehitys voidaan selittää shareholder -mallin yleistymisellä. Eroa shareholder ja stakeholder -mallien välillä on siis pidetty angloamerikkalaisen ja kontinentaalisen Euroopan liiketoimintaympäristöjen välisenä erona, minkä lisäksi on haluttu korostaa yhdysvaltalaisen kirjanpitomallin paremmuutta. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 722).

He eivät kuitenkaan pidä edellä mainittua kahtiajakoa näin selvänä, minkä lisäksi shareholder -mallin kehitys on selvästi sidoksissa pääomamarkkinoiden kasvaneeseen rooliin. Lisäksi kirjoittajat haluavat kiinnittää huomiota stakeholder ja shareholder -mallien selvästi eroavaan suhtautumiseen lyhyen ja pitkän tähtäimen voittoihin: stakeholder -mallissa on selvä suuntautuminen pitkän tähtäimen tulokseen, kun taas shareholder -malli keskittyy tuloksen kehittämiseen lyhyellä tähtämellä. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 723).

Lisäksi shareholder -mallissa osakkeenomistajien ja sijoittajien käytettävissä on lähinnä julkinen kirjanpitoaineisto (ts. tilinpäätös), joten he vaativat ajantasaista ("timely, "actuarial" disclosure") raportointia. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 744). Tämä siis poikkeaa perinteisestä osakkeenomistaja keskeisestä ajattelusta: jos osakkeenomistajilla on mahdollisuus osallistua yrityksen toimintaan, voivat he myös saada käyttöönsä yrityksen sisäiseen käyttöön tarkoitettuja tietoja. Hajautuneen omistuksen tapauksessa myös osakkeenomistajat jäävät yleisesti saatavilla olevan informaation varaan, jolloin heidän käytössään ei ole lainkaan parempaa informaatiota kuin tahoilla, jotka eivät ole sijoittaneet yritykseen. Osakkeenomistajien käyttöön jää ainoastaan mahdollisuus irtautua yrityksen omistuksesta, jolloin voidaan ajatella syntyvän preferenssi niitä yrityksiä kohtaan, joiden raportointi täyttää sijoittajien vaatimukset.

2.2 Tilinpäätösinformaation käyttäjät

Alun epäröinnistä huolimatta, nykyään tilinpäätösinformaation käyttäjien merkitys tilinpäätösstandardien laadinnassa on kiistämätön. Usein tilinpäätösinformaatioon liitty-

viä vaatimuksia on perusteltu informaation käyttäjien tarpeilla. (Young, 2006, 580). Tilinpäätösinformaation käyttäjät huomioon ottavan näkökulman voi ajatella kehittävän sidosryhmäajattelua siten, että sidosryhmät tulee todella huomioida tilinpäätösinformaation tuottamisessa. Ongelmallinen kysymys on toki, että käyttäjiä ei yleensä voida pitää homogeenisena ryhmänä, jonka tiedon tarpeet olisivat helposti täytettävissä yhdenmukaisella raportoinnilla. Toisaalta tilinpäätösinformaation käyttäjät huomioiden voidaan kritisoida esimerkiksi historiallisten hankintamenojen käyttämistä sekä liian konservatiivista raportointia.

Tilinpäätösinformaation käyttäjä voidaan määritellä liiketoiminnallisten päätösten tekijäksi. Taustalla voidaan katsoa olevan tarpeen tilinpäätösinformaation yhtenäisyydelle. Osittain vertailukelpoisuuden puute johtui tilintarkastajien kyvyttömyydestä määritellä yhtä kirjauskäytäntöä perustavaa laatua oleville tapahtumille kuten varastojen arvostamiselle ja poistoille. Lisäksi muuttuva liiketoimintaympäristö loi lisää alueita, joilla oli käytössä useita eri kirjauskäytäntöjä, muun muassa yrityskaupat ja konsolidointi, liikearvo, tutkimus ja kehitys sekä lease-sopimukset. (Young, 2006, 583). Kun kirjauskäytäntöjä ei kyetty yhdenmukaistamaan ja käytäntöjen joustavuutta vähentämään, muodostui mahdolliseksi, että valtiovalta puuttuu standardin asettamiseen. (Young, 2006, 584).

Kun kirjauskäytäntöjen laatimisessa alettiin kiinnittää huomiota selkeisiin tavoitteisiin, muodostui tilinpäätösinformaation käyttäjästä yksi standardien asettamisessa huomioon otettava osapuoli. (Young, 2006, 586). Myös käytännöt ja niiden valinta olivat yhä enemmän kytköksissä tilinpäätösinformaation käyttäjiin ja liiketoiminnalliseen päätöksentekoon. Tilinpäätösinformaation käyttäjän henkilöä ei kuitenkaan ollut tarkemmin selvitetty tai tuotu esiin, vaikka tilinpäätösinformaation käyttäjän tiedot ja taidot informaation lukemiseen olikin välillä kyseenalaistettu. (Young, 2006, 589). Lisäksi tilinpäätösinformaation käyttäjät arvioitiin homogeeniseksi ryhmäksi, mikä jätti huomiotta, että eri ryhmillä on eri informaatiotarpeita. (Young, 2006, 592).

Tilinpäätösstandardien suhteen informaation käyttäjien huomioon ottaminen palvelee tarkoitusta, jonka mukaan informaatio tulee olemaan liiketaloudellisen päätöksenteon pohjana. Lisäinformaatiota vaaditaan, jotta voitaisiin tehdä paremmin perusteltuja päätöksiä. Tämä rajaa näkökulmaa: sen lisäksi, että tilinpäätösinformaation käyttäjät ovat homogeeninen ryhmä, tulee informaation palvelu ainoastaan liiketaloudellista päätöksentekoa. (Young, 2006, 594). Voidaan sanoa, että tilinpäätösinformaation käyttäjän näkökulman huomioiminen korostaa tilinpäätösinformaatiossa liiketoiminnallisen tehokkuuden ja kasvun merkitystä yrityksille. (Young, 2006, 596).

Tilinpäätöskäytäntöjen oikeellisuus oli usein määritelty tiedon hyödyllisyyden sijaan vakiintuneisiin konventioihin tukeutuen: hyvät käytännöt olivat konservatiivisia, johdonmukaisia ja perustuivat usein historialliseen hankintamenoon. Tällöin huomiota tilinpäätösinformaatioon liittyvässä kirjallisuudessa kiinnitettiin lähinnä tuloksen mittaa-

miseen, liiketapahtumien kirjaamiseen ja yksittäisten raporttien oikeanlaiseen valmisteluun. Tilinpäätös oli määritelty sen mukaan, mitä tilintarkastajat käytännössä tekevät, ja käytännöt perusteltiin laatimiseen liittyvien toimenpiteiden avulla. Merkitystä ei annettu sille, tuottavatko toimenpiteet ja käytännöt todella hyödyllistä informaatiota. Tämä siitä huolimatta, että tilinpäätösinformaation kuvattiin tuottavan tietoa liiketoiminnasta kiinnostuneille osapuolille. Kiinnostuneita osapuolia ei kuitenkaan ollut määritelty tarkemmin. (Young, 2006, 582). Tilinpäätösinformaation hyödyllisyys johtui määritellyistä kirjanpitokäytännöistä, sen sijaan, että hyödyllisyys olisi toiminut tietojen valinnan perusteena. (Young, 2006, 583).

3 LIIKEARVO

3.1 Kirjanpidollisista periaatteista

Tilintarkastajan kannalta yritysjärjestelyjen raportoinnissa on kyse sen arvioimisesta, antaako hankintamenon allokointi ja suoritettu arvonalennustestaus oikean ja riittävän kuvan järjestelystä ja eri omaisuuserien tulonmuodostuskyvystä suhteessa niiden kirjanpitoarvoon. (KHT-yhdistys 2006, 13.) Hyvän kirjanpitotavan lähtökohta on, että kirjanpito on kirjanpitolain, kirjanpitoasetuksen ja erityislakien, kuten esimerkiksi osakeyhtiölain, mukainen. Hyvä kirjanpito tapa täydentää säädösten soveltamista ja tulkintaa. (Fredriksson, Havukainen, Ilkka, Laitinen, Luoma, Luoma, Nevalainen, Ojala, Perälä, Pärssinen, Saari, Smeds, Termäs, Tikka, Virtanen, Vuorio, 2006, 25.)

Kirjanpitovelvollisen on noudatettava hyvää kirjanpitotapaa (KPL 1:3 §), jonka muodostavat käytännössä noudatetut periaatteet, määräykset ja ohjeistus. Kirjanpitolautakunta kehittää hyvää kirjanpitotapaa antamalla yleisohjeita lain tulkinnasta, sekä pyynnöstä erityisiä lausuntoja lain soveltamisesta. (Fredriksson, Havukainen, Ilkka, Laitinen, Luoma, Luoma, Nevalainen, Ojala, Perälä, Pärssinen, Saari, Smeds, Termäs, Tikka, Virtanen, Vuorio, 2006, 25.) *Myös konsernitilinpäätöksessä ovat voimassa samat yleiset periaatteet:* oikeat ja riittävät tiedot, yleiset tilinpäätösperiaatteet, tilinpäätöseriin liittyvät määritelmät ja arvostus- ja jaksotussäännökset. (Fredriksson ym. 2006, 346.)

Kirjanpitolain 3 luvun 3 §:ssä säädetään sisältöpainotteisuuden periaatteesta. Tämä tarkoittaa, että liiketoimen tai sopimuksen todellinen luonne otetaan huomioon esittäessä siihen perustuvia lukuja tilinpäätösaineistossa. Erityisesti on syytä huomata, että IFRS-standardit edellyttävät tiettyjen liiketoimien ja sopimusten esittämistä siten, että ne kuvaavat liiketoimen tai sopimuksen sisältöä sen oikeudellisen muodon sijaan. Sisältöpainotteisuuden nojalla on siis valittava esittämismuoto, joka antaa tilinpäätöksen lukijalle oikean ja riittävän kuvan. Sisältöpainotteisuus on aina arvioitava tapauskohtaisesti, mikä tekee tilinpäätöksen laatimisen ja tarkastamisen haasteelliseksi. Näyttöongelmien vuoksi liiketapahtumien todellisen sisällön selvittäminen voi olla hankalaa ja tulkinnanvaraista. (Fredriksson ym. 2006, 205.)

Varovaisuuden periaatteen noudattaminen tilinpäätöksessä tarkoittaa, että tilinpäätöksessä huomioidaan ainoastaan tilikaudella toteutuneet voitot, kaikki poistot ja arvonalennukset sekä velkojen arvon lisäykset, samoin kuin kaikki päättyneeseen tai aikaisempiin tilikausiin liittyvät ennakoitavissa olevat vastuut ja mahdolliset menetykset. Varovaisuuden periaatetta on noudatettava tilikauden tuloksesta riippumatta: tilikauden tappiollisuus ei ole peruste jättää tekemättä esimerkiksi suunnitelman mukaista poistoa tai arvonalentumisen kirjaamista. Varovaisuuden periaatteesta ei kuitenkaan saa muodostua liian merkittävää tekijää. Varovaisuuden periaatteeseen nojautuen ei esimerkiksi

ole tarkoitus tietoisesti luoda yhtiölle tarpeettomia piilovarauksia. (Fredriksson ym. 2006, 206.)

3.2 Liikearvon kirjauskäytännöt

3.2.1 Kirjauskäytäntöjen kehitys

Liikearvon kirjauskäytäntöjen kehittymistä on tutkittu kansainvälisesti varsin paljon, mitä voitaneen pitää perusteltuna jo pelkästään liikearvon aiheuttamien kirjausten rahamääräisellä arvolla. Tarkasteltaessa kansainvälisiä tutkimuksia, voidaan todeta kirjanpitolain mukaisen menettelyn ja IFRS:n kuuluvan kirjauskäytäntöjen kehityksessä eri vaiheeseen. Jaettaessa kehitysvaiheet neljään vaiheeseen, voidaan ajatella kirjanpitolain edustavan vaihetta kolme, kun IFRS on vaiheessa neljä. Kolmannen ja neljännen vaiheen merkittävin ero on liikearvon poistaminen: vaiheessa kolme se poistetaan, kun neljännessä vaiheessa käytetään arvonalentumistestausta.

Yhdysvalloissa leikattiin vuonna 2002 500 miljardia dollaria (\$500 billion) listayhtiöiden osakepääomasta. Kyseessä ei kuitenkaan ollut kirjanpidollinen virhe, vaan muutos liikearvon kirjanpitokäsittelyssä. Aikaisemmin liikearvo poistettiin korkeintaan 40 vuoden ajalla vähentämällä poistoa vastaava määrä nettotuloksesta, kun nyt siirryttiin poistoista arvonalentumistestaukseen. (Tergesen, 2002, 83). Liikearvon kirjauskäytännöillä on siis suurikin merkitys, minkä lisäksi liikearvon kirjaamisen liittyviä käytäntöjä on muokattu suhteellisen aktiivisesti: Muuttuva liiketoimintaympäristö on luonut alueita, joilla oli käytössä useita eri kirjauskäytäntöjä, muun muassa yrityskaupat ja konsolidointi, liikearvo, tutkimus ja kehitys sekä lease-sopimukset. (Young, 2006, 583.)

Ding, Richard and Stolowy tutkivat shareholder ja stakeholder mallien yhteyttä liikearvon kirjauskäytäntöihin tutkimalla neljän maan (Iso-Britannia, Yhdysvallat, Saksa ja Ranska) historiallista aineistoa. Heidän tutkimuksensa ei tukenut shareholder ja stakeholder mallien kahtiajakoa code law ja common law -maihin. Sen sijaan tutkimuksen avulla voidaan näyttää, että kaikissa neljässä maassa liikearvon kirjauskäytännöt ovat kehittyneet vaiheittain samasta lähtöpisteestä (stakeholder -malli) kohti shareholder -mallin mukaista kirjauskäytäntöä. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 719).

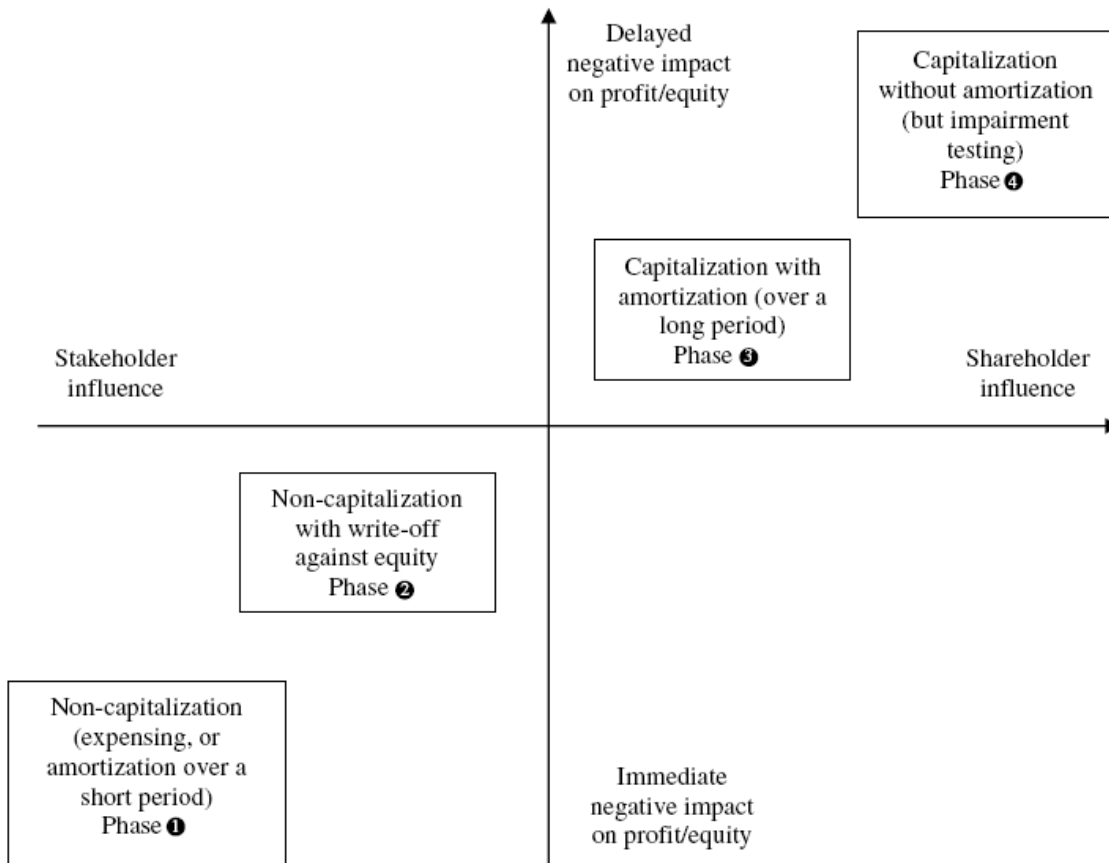
Tutkimus keskittyi hankitun liikearvon kirjaamiseen, siten että kyseessä oli joko ns. non-consolidation goodwill (hankittu muuta varallisuutta kuin osakkeita) tai consolidation goodwill (ostettu yhtiön osakkeita). Tutkimus ei kata yhtiön toiminnan kautta syntyttä liikearvoa. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 719).

Tutkimuksen tekijät ulottavat stakeholder/shareholder mallien kahtiajaon myös tase-teoriaan tarkoituksena verrata ns. dynaamista ja staattista tasekäsitystä. Näiden konsept-

tien avulla kirjoittajat löysivät liikearvon kirjauskäytäntöjen kehityksestä neljä vaihetta, jotka kaikki tutkitut neljä maata olivat käyneet läpi. Ensimmäinen vaihe on ns. staattinen vaihe (static), jossa taseen arvojen tulisi heijastaa yhtiön likvidaatioarvoa, ja liikearvoa ei mielellään pidetty todellisena varallisuuseränä. Liikearvo tyypillisesti poistettiin välittömästi, tai ainakin nopeasti. Toisessa vaiheessa, ns. heikentynyt staattinen vaihe (weakened static) liikearvo hävitettiin nopeasti, mutta kirjaamalla se pääomaa vastaan. Kolmas vaihe, ns. dynaaminen vaihe (dynamic) viittaa dynaamiseen tasekäsitukseen ja siihen liittyy liikearvon poistaminen suhteellisen pitkällä aikavälillä. Neljäs, ns. actuarial vaihe käsittää liikearvon pitämisen varallisuuseränä siten, että sitä ei systemaattisesti poisteta (tai tehdä arvon alennuksia). (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 719).

Liikearvon kehittymisen neljä vaihetta:

1. Täysin staattinen vaihe (pure static phase) perustuu tilinpäätösteoriaan, jonka mukaan tase, yhtiön velkojien suojaamiseksi, näyttää likvidaatioarvot. Teorian mukaan liikearvo on fiktiivinen varallisuuserä, johon sovelletaan välitöntä tulouttamista tai nopeaa poistamista.
2. Heikentynyt staattinen vaihe (weakened static phase) on sovellettu versio mallista, joka ei tunnusta liikearvoa varallisuuseräksi, jolloin liikearvo poistetaan pääomaa vastaan.
3. Dynaamisessa vaiheessa (dynamic phase) tasearvostuksessa on siirrytty likvidaatioarvoista ns. dynaamiseen (going concern) lähestymistapaan, vaikka liikearvon käyttöikä pidetäänkin rajallisena. Liikearvo on tunnustettu varallisuuseränä ja se poistetaan pitkän ajanjakson aikana.
4. Actuarial phase vastaa going concern -ajatusta, mutta liikearvon käyttöikä ei pidetä rajallisena. Liikearvoa pidetään varallisuuseränä ja poistojen sijaan siihen kohdistetaan arvonalentumistestaus, joka perustuu diskontattuihin (actuarial) kassavirtoihin. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 725).

Kuvio 3 Siirtyminen stakeholder -mallista shareholder -malliin (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 727)

Kuvio osoittaa, että siirtyminen stakeholder -mallista shareholder -malliin on vaiheittainen ja vastaa taseteorian neljää vaihetta, mikä puolestaan voidaan ulottaa liikearvon kirjanpitokäsittelyyn. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 728). Kirjanpitolain osalta voidaan ajatella olevamme vaiheessa 3, kun puolestaan IFRS edustaa vaihetta 4.

Kirjoittajat ottavat näkökulman, jonka mukaan liikearvon kirjaamiseen liittyvän sääntelyn kehitys voidaan selittää shareholder -mallin yleistymisellä. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 722). Kirjanpitolain mukaisen kirjauskäytännön voisi tämän perusteella katsoa edustavan ajattelua, jossa yhtiön sidosryhmiä ei oteta huomioon samoin kuin shareholder -mallissa. Tätä voidaan selittää myös sillä, että kirjanpitolakia soveltavista yrityksistä suuri osa on pieniä tai keskisuuria yrityksiä, joiden omistusta ei voida pitää hajautuneena samoin kuin listayhtiöillä.

Eroa shareholder ja stakeholder -mallien välillä on pidetty angloamerikkalaisen ja kontinentaalisen Euroopan liiketoimintaympäristöjen välisenä erona, minkä lisäksi on haluttu korostaa yhdysvaltalaisen kirjanpitomallien paremmuutta. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 722). Kirjoittajat eivät kuitenkaan pidä em. kahtiajakoa näin selvänä, minkä lisäksi shareholder -mallin kehitys on selvästi sidoksissa pääomamarkkinoiden

kasvaneeseen rooliin. Lisäksi kirjoittajat haluavat kiinnittää huomiota stakeholder ja shareholder -mallien selvästi eroavaan suhtautumiseen lyhyen ja pitkän tähtäimen voittoihin: stakeholder -mallissa on selvä suuntautuminen pitkän tähtäimen tulokseen, kun taas shareholder -malli keskittyy tuloksen kehittämiseen lyhyellä tähtämellä. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 723).

Liikearvon kirjaamiskäytäntöjen vaihetta 4, eli ns. actuarial -ratkaisua on pidetty optimaalisena, koska se mahdollistaa tuloksen hallinnoimisen muita menetelmiä paremmin, ja makrotasolla yhtiöt voivat lisätä varallisuutta pienentämättä samalla tuottoja. Tämä onnistuu viivästyttämällä arvonalennuksesta johtuvia kirjauksia kunnes yhtiö on aivan konkurssin partaalla. Erityisesti lyhyen tähtäimen johdolle tai osakkeenomistajille actuarial-menetelmä on parempi kuin staattinen, koska se ei johda massiivisiin menetyksiin heti investoinnin alussa. Paremmaksi kuin heikentynyt staattinen menetelmä sen tekee, koska se ei edellytä kirjauksia pääomaa vastaan. Suhteessa dynaamiseen menetelmään positiivisena voidaan pitää, ettei actuarial-ratkaisu johda tulojen pientymiseen koko liikearvon taloudellisen pitoajan ajan. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 743)

3.2.2 *Hankinta vs. pooling*

Pooling- tai yhdistelmämenetelmä on kirjanpitolain mukaan sallittu ainoastaan rajoitetusti, IFRS ei salli pooligia enää lainkaan. Poolingia käsitellään kuitenkin tässä kirjauskäytäntöjen kehitystä käsittelevässä osiossa, sillä poolingin merkitys liikearvon kirjauskäytäntöjen kehittymisessä voidaan pitää merkittävänä. Edellisessä luvussa käsitelty neljän liikearvon kirjaamisen vaiheen mukaisessa ajattelussa pooling-menetelmä kuuluisi vaiheeseen 1 ja/tai 2, eli ns. staattiseen vaiheeseen. Poolingin suosiota lisäsi mahdollisuus välttää liikearvon poistot, jotka heikensivät tulosta. Pooling-menetelmän vaikutuksesta osakkeen arvostukseen on löydettävissä ristiriitaista näyttöä, kuten seuraavana käsiteltävistä tutkimuksista ilmenee.

Pooling menetelmä yhdistää hankivan ja kohdeyhtiön tilinpäätöksen kirja-arvoista, joten hankintahinnan ja kohdeyhtiön varallisuuden kirja-arvojen eroa ei tarvitse kirjata. (Ayers, Lefanowicz, Robinson, 2000, 2). Liikearvo ei siis pooling seurauksena synny lainkaan. Myöskään hankintamenoa ei tarvitse määrittää.

Poolingia voidaan pitää staattisen vaiheen yhtenä versiona. 1950-luvulle asti ainut konsolidointimenetelmä oli hankintamenetelmä, mutta liikearvojen noustessa äkillisesti inflaation vuoksi, poolingista tuli strateginen työkalu yhtiöille, jotka eivät halunneet tehdä liikearvosta poistoja ja halusivat jatkaa alaskirjauksia. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 735). Vaikka liikearvon alaskirjaukset eivät enää olleetkaan mahdollisia (write offs), pooling mahdollisti liikearvon eliminoinnin ilman vaikutuksia varauksiin (reserves). (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 736) Pooling oli hyvä ratkaisu tuotoille, mutta ei

taseelle, koska se loi piilovarauksia (“hidden reserves”). Lisäksi se oli ylipäänsä huonossa maineessa ja heikensi tulosten vertailukelpoisuutta. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 739)

Hopkinsin, Houstonin ja Petersin tutkimuksessa oli erotettu analyytikoiden näkemykset käytetyn kirjausmenetelmän sekä hankinnasta kuluneen ajan suhteen. Ennakoidusti analyytikot arvostivat alhaisimmaksi osakkeen arvon tapauksessa, jossa oli käytetty hankintamenetelmää sekä tehty poistoja liikearvosta. Korkeimman arvon saivat osakkeet, joiden kohdalla oli käytetty joko pooling-menetelmää, tai kirjattu hankintamenetelmään liittyvä liikearvon poisto kertamenona. Analyytikoiden hinta-arvioinnilla ei siis ollut eroa pooling-menetelmän ja hankintamenetelmän välillä tapauksessa, jossa liikearvo oli poistettu kerralla. (Hopkins, Houston, Peters, 2000, 276). Verrattuna poistoihin, jotka vähentävät tuottoja pitkällä aikavälillä, analyytikot huomioivat osakkeen arvossa kertamenon, johon ei liity kassavirtaa. (Hopkins, Houston, Peters, 2000, 277).

Käytetyn kirjausmenetelmän (pooling-menetelmä verrattuna hankintamenetelmään) on siis näytetty vaikuttavan analyytikkojen osakkeelle antamaan arvoon. Tämä saattaa johtua eri kirjausmenetelmien puutteellisesta keskinäisestä vertailukelpoisuudesta. (Hopkins, Houston, Peters, 2000, 260).

Myös Hong, Kaplan ja Mandelker tutkivat sulautumisissa (merger) käytettyjen kirjanpidollisten menetelmien vaikutusta hankkivan yhtiön osakkeen arvoon. Lähtökohdalla oli sama uskomus, jonka mukaan pooling-menetelmää käyttävät yhtiöt saavat etua osakkeen korkeampana arvona, koska pooling mahdollistaa korkeampien tuottojen kirjaamisen. (Hong, Kaplan, Mandelker, 1978, 31)

Koska hankinnassa käytetty kirjanpito menetelmä ja käytetyt tiedot ovat julkisesti saatavilla, tehokkaiden markkinoiden tulisi pystyä huomiomaan yritysjärjestelyn todelliset taloudelliset vaikutukset. Tällöin käytetyllä kirjanpidollisella menetelmällä ei tulisi olla merkitystä. Mikäli pooling-menetelmän käyttäminen vaikuttaa hankkivan yhtiön osakkeiden arvostukseen markkinoilla, saavat poolingia käyttävien yhtiöiden osakkeenomistajat ylituottoja korkeammista osakkeiden hinnoista suorana seurauksena kirjatuille suuremmille tuotoille. (Hong, Kaplan, Mandelker, 1978, 32)

Tässä tutkimuksessa ei löydetty näyttöä oletukselle, jonka mukaan pooling-menetelmän käyttäminen nostaa hankkivan yhtiön osakkeen arvoa samana tai seuraavana vuonna. Tämä siitäkin huolimatta, että otoksen poolingia käyttäneet yhtiöt olivat kirjanneet korkeampia tuottoja, kuin mikä olisi ollut mahdollista hankintamenetelmän puitteissa. (Hong, Kaplan, Mandelker, 1978, 42)

Kun poolingin myötä kirjaamatta jääviä omaisuuseriä verrataan hankkivan yhtiön kirja-arvoon, on hankintamenon huomioimatta jättämisen vaikutus huomattava: toimialasta riippuen hankkivan yhtiön kirja-arvon ja kirjaamatta jäävien omaisuuserien välinen prosenttiluku voi vaihdella kuuden ja 88 prosentin välillä. Toimialakohtaiset erot kirjaamatta jäävien omaisuuserien määrässä johtuvat todennäköisesti toimialalla käytet-

tävien omaisuuserien kirjaamistavasta: mikäli varallisuus on pääosin arvostettu käypään arvoon, jäävät erot pienemmiksi. Pooling-menetelmä mahdollistaa siis huomattavan määrän hankintaan kuuluvista omaisuuseristä jäämisen kirjaamatta. Lisäksi kirjaamatta jäävien erien koko suhteessa hankkivan yhtiön kirja-arvoon on merkittävä. (Ayers, Lefanowicz, Robinson, 2000, 12). Vaikka poolingin käyttöä rajoitettaisiin sallimalla se ainoastaan samankokoisille yhtiöille, sallii se silti menetelmän soveltamisen useissa tapauksissa. Kriteeri, joka rajaa poolingin samankokoisille yhtiöille tosin myös rajoittaa taseen ulkopuolelle jäävien omaisuuserien määrää. (Ayers, Lefanowicz, Robinson, 2000, 17).

Pooling-menetelmän poistaminen käytöstä voi merkittävästi vähentää hankkivan yhtiön osakekohtaista tulosta, market-to-book -suhdelukua sekä ROE:a (return on equity). Nämä luvut kuvaavat poolingin vaikutusta sekä tulokseen että taseeseen. Nämä vaikutukset eroavat lisäksi toimialakohtaisesti: ROE:n vähentyminen hotelli- ja ravintolalalla 65 prosenttia, kun vastaava prosenttiosuus rahoituspalveluiden alalla on ainoastaan 13 prosenttia. (Ayers, Lefanowicz, Robinson, 2000, 3).

Koska käytännölliset ongelmat, jotka liittyvät liikearvon tunnistamiseen ja mittaamiseen, tekevät selkeiden kirjanpitokäytäntöjen asettamisen hankalaksi, tilinpäätösinformaation käyttäjät valittivat, että oli vaikea verrata yritysjärjestelyjen taloudellisia vaikutuksia, kun yhdistelyssä oli käytetty eri menetelmiä. Lisäksi johto esitti, että pooling- ja hankintamenetelmien erot vaikuttivat kilpailuun yritysostomarkkinoilla. (Hirschey & Richardson, 2002, 176).

3.3 Liikearvon kirjaaminen

Liikearvo mitataan ja kirjataan hankitusta liiketoiminnasta maksetun hinnan ja saatujen varallisuuserien käypien arvojen erotuksena. Tämän on tarkoitus kuvata toiminnan jatkuvuuden (going-concern) lisäarvoa, mutta on mahdollista, että liikearvo kuvaa myös hankitusta liiketoiminnasta maksettua ylihintaa. FASB on johdonmukaisesti pitänyt liikearvoa varallisuuseränä, joka tulee kirjata taseeseen (should be capitalized). (Churyk, 2005, 1353).

Mikäli hankinnasta maksetaan premio, on tärkeää määrittää, kuvaako kirjattu liikearvo varallisuuserää vai ylihintaa. Churyk tutkii, vaikuttaako päämies-agentti-ongelma hankintahetkellä kirjattuun liikearvoon. (Churyk, 2005, 1354). Tutkimuksessa löydettiin heikkoa näyttöä liikearvon alkuperäisestä vääristymisestä (impairment) vain yhdessä tapauksessa: mikäli maksu on suoritettu ostavan yhtiön osakkeilla. Ylipäänsä tulokset osoittavat, että tyypillisesti liikearvoa ei ole yliarvostettu kirjaamishetkellä. (Churyk, 2005, 1360).

Taloudellisesta näkökulmasta liikearvon tasearvo antaa hyödyllistä informaatiota, mikäli se helpottaa sijoittajia muodostamaan oikeasuuntaisia arvioita yhtiön aineettomista hyödykkeistä koostuvasta arvosta. (Hirschey & Richardson, 2002, 173). Liikearvon kirjauskäytännöt ovat muutenkin kiistanalainen aihe, jossa on esillä erityisesti kaksi näkökulmaa: tuleeko liikearvo huomioida omaisuuseränä, ja onko se siinä tapauksessa poistettava. (Bugeja & Gallery, 2006, 521).

Liikearvo on siis yritys- tai liiketoiminnan hankinnan yhteydessä syntyvä taseeseen merkittävä omaisuuserä. Se edustaa maksua, jonka hankkijaosapuoli on suorittanut ennakoiden vastaista taloudellista hyötyä sellaisista varoista, jotka eivät ole yksilöitävissä. Jos syntyy tilanne, jossa hankintameno alittaa hankitun nettovarallisuuden käyvän arvon, kirjataan näin syntynyt voiton luontoinen erä välittömästi tulosvaikutteisesti. (Haaramo 2008, 429.) IFRS tähtää siihen, että hankinnoissa syntyvä liikearvo on luonteeltaan aidosti jäännösarvoa, eli sitä ei voida enää hajottaa yksittäisiin hyödykkeisiin: hankintamenoa ei kohdisteta ainoastaan hankitun yhtiön taseessa oleville erille, vaan myös sellaisille aineettomille hyödykkeille ja ehdollisille veloille, joille on määritettävissä käypä arvo. (Haaramo 2008, 428.)

Siltä osin kuin hankitun kohteen yksilöitävissä olevat varat ja velat eivät täytä hankinta-ajankohtana IFRS 3 -standardin edellytyksiä erikseen kirjaamiselle, vaikuttavat ne syntyvän liikearvon määrään. Tämä johtuu siitä, että liikearvo määritetään hankintamennon ja yksilöitävissä olevien varojen ja velkojen erotuksena. (Mähönen 2009, 433.)

Liikearvon laskeminen voidaan esittää seuraavasti (Haaramo 2008, 430):

Hankintahetken vastike

- + **Määräysvallattomien omistajien osuuden arvo (käypä arvo)**
- + **Aikaisemmin hankitun osuuden käypä arvo**
- = **Hankinnan kokonaisarvo**
- **Hankintakohteen käypään arvoon arvostettu nettovarallisuus**
- = **Liikearvo (tai edullisesta kaupasta syntynyt voitto)**

Kuvio 4 Liikearvon kirjaaminen (Haaramo, 2008, 430)

Liikearvon luonnetta arvioitaessa, on syytä huomioida IFRS 3 -standardin mukainen käyvän arvon käsite, joka ei sisällä mahdollisten, vain tietyille ostajalle tai myyjälle ominaisia erityispiirteitä kuten synergiaetuja tai muita strategisia hyötyjä. (KHT-yhdistys 2006, 15.) Tämän voi katsoa olevan ilmaus myös ns. *erillisarvostuksen periaatteesta*: synergia potentiaali tulee huomioitua nimenomaan liikearvon kautta, kun hankkivan ja kohdeyhtiön välistä synergia potentiaalia ei huomioida tase-erien käypää arvoa määritettäessä. Myös hankintahintaan sisältyvät erät arvostetaan erikseen käypään

arvoon, jolloin liikearvo itse muodostaa ainoan poikkeuksen erillisarvostuksen periaatteesta, koska se on eräänlainen jäännössuure. (KHT-yhdistys 2006, 17.)

Liikearvon voidaan myös ajatella kuvaavan yrityksen tulontuottamispotentiaalia: yritysten, joilla on suuri liikearvo, tulisi tuottaa enemmän kuin niiden yritysten, joilla liikearvoa ei ole, tai se on pienempi. (Chen & Chen 2009, 5.) Empiirisesti testattuna suuri liikearvo ei kuitenkaan korreloi suurempien tuottojen kanssa: yrityksillä, joilla ei ole lainkaan liikearvoa ovat osoittaneet nopeampaa markkina-arvon kasvua. (Chen & Chen 2009, 6.) Tulonodotuksia arvioitaessa on otettava huomioon liiketoiminnan luonne ja ennustettavuus. (Kilan yleisohje 7.11.2006, 18.)

Liikearvon luonteeseen liittyy myös ns. kontrollipremio: määräysvallan saavuttamisella on huomattavia etuja kuten mahdollisuus määrätä yhtiön koko varallisuudesta sekä nostaa osinkoja. Kontrollipremio muodostuu määräysvallan tuottamien etujen arvosta, joten sitä ei teoriassa tarvitse enää maksaa määräysvallan saavuttamisen jälkeen. Tämän vuoksi hankinnan kohteen käyvän arvon määrittäminen perustuen hintaan, joka sisältää kontrollipremion, voi antaa kohteelle liian suuren arvon. Tämän lähestymistavan johdosta liikearvoa ei yleensä sallita kohdistettavan suhteellisesti sekä enemmistö että vähemmistöosuuteen. (Davis & Largay 2008, 27.)

IFRS-standardien osalta on vielä huomattava, että hankittavan yhtiön taseessa oleva liikervo ei täytä omaisuuserän määritelmää, joten sitä *ei* kirjata hankintamenolaskelmaa laadittaessa erillisenä omaisuuseränä taseeseen. Kun hankitun yhtiön varat ja velat arvostetaan käypään arvoon, muodostuva uusi liikearvo on jäännöserä, joka määräytyy edellä selostetulla tavalla. (Anttila, Halonen, Jalkanen-Steiner, Kempainen, Kärpänen, Nurmo, Penttilä-Räty, Pyykönen, Sundvik, Suomela, Tolvanen, Torkkel, Torniainen, Tuomala 2010, 197.) Hankittu liikearvo on siis ainoastaan mukana varojen ja velkojen kokonaisarvostuksessa. (Anttila ym. 2010, 203.)

3.4 Liikearvon koostumus

Hankitun kohteen kokonaisarvon ylittäessä hankintakohteen nettovarallisuuden käyvän arvon, syntyy liikearvo. Liikearvo muodostaa itsenäisen aineettoman hyödykkeen, jota ei voida enää jaotella erikseen taseessa ilmoitettaviin aineettomiin hyödykkeisiin. Hankinnasta johtuva liikearvo sisältää kahdenlaisia eriä: ensinnä sellaisia aineettomia hyödykkeitä, jotka eivät ole yksilöitävissä tai joihin yrityksellä ei ole määräysvaltaa, toiseksi se sisältää puhtaasti johdon odotuksia hankinnan kohteen tulontuottokyvystä tai mahdollisesti syntyvistä kustannussäästöistä. (Haaramo & Räty 2009, 474.)

Henning, Lewis ja Shaw ovat tutkineet, arvostavatko sijoittajat liikearvon eri komponentteja eri tavoin. Vaikka tilinpäätösinformaatio ei tällä hetkellä sisälläkään liikear-

von komponentteja eroteltuina, voivat markkinoilla toimivat laskea komponentit julkisesti saatavilla olevista tiedoista. (Henning, S., Lewis, B. & Shaw, W., 2000, 375).

Henning, Lewis ja Shaw jakavat tutkimuksessaan hankintahinnan ja hankintaan edeltävien kirja-arvojen erotuksen neljään komponenttiin:

- 1) Kohdeyrityksen varallisuuden arvostaminen käypään arvoon (varallisuuden markkina-arvon ja kirja-arvon erotus),
- 2) kohteen arvo itsenäisenä, jatkuvana (going-concern) kokonaisuutena (kohteen markkina-arvon kuusi päivää ennen hankintaa ja varallisuuden markkina-arvon välinen erotus),
- 3) hankinnan muodostaminen synergiaetujen markkina-arvo (kohteen ja ostajan yhdistetyt kumulatiiviset ylituotot 11 päivän ajalta keskitettynä hankintahetkeen), ja
- 4) residuaaliarvona kohteen mahdollinen yliarvostus tai maksettu ylihintaa (hankintahinta vähennettynä kohteen varallisuuden kirja-arvoilla sekä kolmella edellisellä liikearvon komponentilla). (Henning, S., Lewis, B. & Shaw, W., 2000, 375).

Tutkimuksen otos oli 3097 hankintaa, jossa oli kirjattu liikearvoa vuosina 1990–1994. Tulokset osoittavat, että sijoittajat arvostavat liikearvon eri komponentteja eri tavoin, kuitenkin siten, että tutkimuksessa ei saatu näyttöä, että sijoittajat arvostaisivat lainkaan liikearvon residuaaliarvoa (komponentti 4). (Henning, S., Lewis, B. & Shaw, W., 2000, 376).

Tutkimuksessa selvitettiin myös osakkeiden tuottojen ja liikearvon poistojen välistä suhdetta kohteen ja ostajan ensimmäisenä yhteisenä vuotena. Tuloksena komponenttien 2 ja 3 poistojen ja tuottojen välillä ei ollut yhteyttä, kun puolestaan merkittävä negatiivinen riippuvuus tuottojen ja komponentin 4 poistojen välillä. Tämä tukee oletusta, jonka mukaan markkinat pitävät residuaaliarvoa kustannuksena. (Henning, S., Lewis, B. & Shaw, W., 2000, 376).

Yleisesti tutkimus antaa näyttöä, jonka mukaan liikearvon ”ydinelementti” on varallisuutta, kun puolestaan muut komponentit eivät sitä välttämättä ole. Liikearvon ydinelementille ei kuitenkaan ole annettu selkeää määritelmää. Tutkimuksessa saatiin näyttöä, että sijoittajat arvostavat liikearvon ”ydinelementtiä”, jota voidaan pitää komponenttien 2 ja 3 yhdistelmänä. Tutkimuksessa saatiin kuitenkin näyttöä myös siitä, että sijoittajat arvostavat komponenttia 3 huomattavasti enemmän kuin komponenttia 2. Tämä puoltaisi näkemystä, jonka mukana lisäinformaatiota on saatavilla jaettaessa liikearvon ydinelementti vielä näihin kahteen osaan. (Henning, S., Lewis, B. & Shaw, W., 2000, 376).

Erityisesti markkinat arvostavat positiivisesti komponentit 2 ja 3, minkä lisäksi komponentti 2 arvostetaan samaan tapaan kuin yhtiön muu varallisuus ja komponentti 3 saa korkeamman painotuksen. Jälkimmäinen antaa viitteitä, että keskimäärin ostaja

maksaa vähemmän kuin varatun hinnan varallisuudesta ja jakavat hankinnan hyödyt. Poistojen ja osakkeiden tuottojen välisen yhteyden tutkimisesta saatujen tulosten perusteella voidaan päätellä, että joko komponentit 2 ja 3 ovat hukkaamattomia (nonwasting) varallisuuseriä, tai liikearvon poistot eivät onnistu kuvaamaan näiden varallisuuserien arvon alenemista. Yhteenvetona tutkimuksen tulokset tukevat lähestymistapaa, jossa liikearvo on jaettu useampaan komponenttiin. (Henning, S., Lewis, B. & Shaw, W., 2000, 385).

Liikearvon osalta voidaan vielä erottaa ns. uusi liikearvo vanhasta liikearvosta. Kysymys on merkittävä erityisesti pohdittaessa liikearvon poistoja suhteessa arvon testaamiseen liittyviin alaskirjauksiin. (Bugeja & Gallery, 2006, 520). Tästä syystä voidaan kysyä, kestääkö liikearvon merkitys todellisen arvon mittarina todella koko sen ajan, jonka liikearvo on kirjattuna taseessa. Jos liikearvoa pidetään omaisuuseränä koko sen arvioidun taloudellisen pitoajan, sen voidaan olettaa olevan hinnoiteltu markkinoilla vastaavasta hinnasta. Kuitenkin, jos oletetaan liikearvoon liittyvien taloudellisten etujen vähenevän ajan myötä nopeammin kuin sen arvioitu taloudellinen pitoaika, vähenee liikearvon merkitys todellisen arvon mittarina. (Bugeja & Gallery, 2006, 523).

Empiirisesti on osoitettu, että liikearvon merkitys arvon mittarina kasvaa hankintavuodesta seuraavan vuoden loppuun, mutta vähenee sitten toisen vuoden aikana, ja ei ole lainkaan merkityksellinen arvon mittarina kolme vuotta hankinnan jälkeen. Mahdollinen selitys tälle ilmiölle on, että ajan myötä hankinnan myötä muodostuneen liikearvon mukaiset edut ja tulonodotukset realisoituvat hankkineen yhtiön liikevaihtoon. (Bugeja & Gallery, 2006, 531). Mahdollista on myös, että markkinoiden kestää 3 vuotta todeta, ettei liikearvoon liity todellista taloudellista arvoa (Bugeja & Gallery, 2006, 532.), hankinnasta maksettua hinnan ei katsota kuvaavan tulevaisuuden tulonodotuksia, tai että mahdollisesti hankitut edut on nopeasti käytetty. (Bugeja & Gallery, 2006, 533.)

3.5 Liikearvon poistot ja alaskirjaukset

Liikearvon kirjauskäytäntöjen oleellinen osa on taseeseen muodostuneen ja kirjatun liikearvon käsittely. Kirjattua liikearvo on historiallisesti käsitelty yksinkertaistettuna joko poistoilla tai arvonalentumistestaukseen liittyvillä alaskirjauksilla. Kirjanpitolain mukaan liikearvo poistetaan, IFRS edellyttää arvonalentumistestausta. Kirjanpitolain edellyttämä poisto-aika ei saa ylittää 20 vuotta (kirjanpitolaki 5 luku 9 §).

Liikearvon poistojen katsottiin lisäävän pooling-menetelmän suosiota, koska yleensä ottaen, kaikki arvo, joka ylitti hankitun yhtiön kirjatut tasearvot, muodosti liikearvoa. Liikearvosta maksettu summa poistettiin ajanjaksolla, joka ei saanut ylittää 40 vuotta. Jotta olisi vältetty tästä johtuva tulojen esittämisen viivästyminen, valtaosa yhtiöistä

pyrki kirjaamaan yhtiöjärjestelyt pooling-menetelmällä. (Hirschey & Richardson, 2002, 175.)

Tutkimuksessaan Churyk tarkastelee systemaattisten liikearvon poistojen asianmukaisuutta testaamalla markkinoiden liikearvolla antamaa arvoa sekä kirjaamishetkellä että kirjatun arvonalentumisen seurauksena. Tulosten mukaan liikearvo ei tyypillisesti ole yliarvostettu kirjaamishetkellä, tukien näkökulmaa, jonka mukaan systemaattiset poistot eivät ole tarpeen. Tulokset myös tukevat vahvasti näkökulmaa, jonka mukaan liikearvo voi muodostua väärinarvostetuksi (impaired), mikä tukee arvonalentumistestausta ja -kirjauksia. Tutkimuksen tulokset siis tukevat FASBin päätöstä korvata liikearvon poistot arvonalentumistestauksella. (Churyk, 2005, 1353).

Päinvastoin kuin kirjaamishetken tilanteessa, liikearvo on vääristynyt kahdessa tilanteessa: kun osakkeen arvo laskee merkittävästi hankintahetken jälkeen, sekä pääoman kirja-arvon ollessa korkeampi kuin pääoman markkina-arvo. Lisäksi kirjanpidon tuotot voivat epäonnistua kuvaamaan kirjatun liikearvon arvonalentumista, ja tästä seuraava sekä varallisuuden että nettotuloksen (net income) yliarvostus on ristiriidassa konservatiivisten tilinpäätösperiaatteiden kanssa. Kaiken kaikkiaan tutkimus tukee liikearvon jaksottaisten poistojen korvaamista arvonalentumistestauksella. (Churyk, 2005, 1360).

Liikearvon testaamisen ja alaskirjausten voidaan katsoa kuvaavan hankitun liikearvon korvaamista sisäisesti tuotetulla liikearvolla. (Bugeja & Gallery, 2006, 534). Taloudellisesta näkökulmasta liikearvon alaskirjaukset ovat merkittäviä, koska ne signaloivat tärkeitä muutoksia yrityksen tulevaisuuden odotettavissa olevissa tuloissa. Liikearvon kirjaamisen tuottama informaatio on merkityksellistä, sillä liikearvon alaskirjaukset aiheuttavat tyypillisesti muutoksia sijoittajien kokemaan yrityksen arvoon. Voidaan sanoa, että liikearvon kirjaaminen onnistuu kuvaamaan yhtiön arvonalentumista omaisuuseriä. Negatiiviset ja tilastollisesti merkittävät osakekurssimuutokset, jotka liittyvät liikearvon alaskirjauksiin myös viittaavat kirjauskäytäntöjen pystyvän ilmaisemaan, milloin nämä aineettomat omaisuushyödykkeet ovat menettäneet arvoaan. (Hirschey & Richardson, 2002, 187).

Kirjanpidon alaskirjaukset ovat materiaalisia, epäsäännöllisiä poistoja, jotka tehdään tulevaisuuden arvoja tai tulevaisuuden kustannuksia vastaan. Liikearvon alaskirjauspäätökset, kuten monet muutkin alaskirjaukset, ovat kirjanpidollisia korjauksia, joilla ei tyypillisesti ole liityntää todellisten omaisuuserien tai kassavirtojen muutoksiin. Liikearvon alaskirjauksiin liittyvät päätökset signaloivat tärkeitä muutoksia yhtiön aineettoman omaisuuden arvossa sekä tulevaisuuden tulon odotuksissa. Nämä päätökset ovat vaikeita, koska ne ovat usein epäsäännöllisiä ja niiden tarjoama tieto on epämääräistä. Liikearvon alaskirjaukset voivat kertoa positiivisista muutoksista, kun yrityksen johto on päättänyt luopua kannattamattomista liiketoiminnoista ja keskittyä ydinliiketoimintaan. Huonot uutiset puolestaan ovat kyseessä, kun alaskirjaukset ainoastaan ennustavat vielä tulossa olevia taloudellisia hankaluuksia. (Hirschey & Richardson, 2002, 178).

3.6 Negatiivinen liikearvo

Yritysjärjestelyiden kirjauskäytännöt vaativat erityistä huomiota, koska ne liittyvät liiketoiminnallisesti kriittisiin toimintoihin, minkä lisäksi kirjauskäytännöillä on merkittävä vaikutus käytännössä. Vaikka pooling-menetelmä ei olekaan enää käytössä, ei se tarkoita, etteikö myös hankintamenetelmään liittyisi ongelmallisia kohtia. Näistä yksi esimerkki on negatiivinen liikearvo, jonka osalta voidaan kysyä, muodostaako se todella varallisuutta lisäävän elementin, vai liittyykö se johonkin muuhun. (Ketz, 2005, 47). Negatiivisen liikearvon määrä voi vaihdella Ketzin esiin tuomion tapausten mukaan 412 000 ja 21 000 000 dollarin välillä, jolloin kasvaneet tuotot ovat vaihdelleet 1,3 prosentista 17,7 prosenttiin. (Ketz, 2005, 49).

IFRS 3 -standardin mukaan liiketoimintojen yhdistämisissä ei yleensä ilmene ns. negatiivista liikearvoa. Jos tällainen tilanne näyttää syntyvän, on ensisijaisesti tarkistettava laskelmien ja käytettyjen arvonmääritysmenetelmien oikeellisuus. Aidosti voitollisesta kaupasta on kyse harvinaisissa tilanteissa, joissa esimerkiksi myyjä on ollut taloudellisessa ahdingossa, tai transaktio on muuten markkinaehtoja edullisempi. (KHT-yhdistys 2006, 42.)

On mahdollista, että hankitusta kohteesta maksetaan varallisuuden käypiä arvoja vähemmän. Tällöin tapauksessa käyvän arvon ja hankintahinnan erotusta pidetään negatiivisena liikearvona. Lähtökohtaisesti negatiivinen liikearvo kirjataan pitkäaikaista taseen varallisuutta vastaan (käyvissä arvoissa); jos negatiivista liikearvoa vielä jää, se poistetaan ajalla, joka ei saa ylittää 40 vuotta. Vaikka poistot vaikuttavat yhdenmukaisilta positiivisen liikearvon kirjauskäytäntöjen kanssa, alaskirjaukset pitkäaikaista varallisuutta vastaan vaikuttavat asiaan kuulumattomilta: esimerkiksi hankitun yhtiön juuri käypään arvoon arvostetut (just written up) vähenevät merkityksettömään kokoluokkaan. (Ketz, 2005, 48).

Negatiivisen liikearvon kirjaukset nostavat tuottoja poistojen määrällä. Tämä on yhdenmukaista ajatuksen kanssa, jonka mukaan hankkiva yhtiö on tehnyt epätavallisen edullisen hankinnan. Voidaan kuitenkin kysyä, onko kuitenkaan kyseessä epätavallisen edullinen kauppa, joka viittaisi kohdeyhtiön johdon huonoon harkintaan. (Ketz, 2005, 48).

Ketz viittaa negatiivisen liikearvon lähteenä epätavallisen edullisen kaupan sijaan kirjanpitokäytäntöjen vajaavaisuuksiin, erityisesti taseen ulkopuolisten erien kirjaamiseen. Kohdeyhtiöllä voi olla esimerkiksi sitovia lease-sopimuksia tai eläkevastuita, joiden vuoksi hankkiva yhtiö haluaa alentaa kauppahintaa. Tämän vuoksi negatiivisen liikearvon kirjauskäytäntöä voitaisiin parantaa kirjaamalla kauppahetkellä taseen ulkopuolella olleita eriä. (Ketz, 2005, 49).

4 IFRS-HARMONISOINTI

4.1 Harmonisointi Euroopan Unionissa

Euroopan Unionissa on asetuksella säädetty IFRS:n soveltaminen pakolliseksi kaikille listayhtiöille. Jäsenvaltioilla ei siis jää harkintavaltaa listayhtiöiden osalta, mutta listamattomat yhtiöt voivat edelleen soveltaa kansallisia standardeja. Euroopan Unionin sääntely vaikuttaa kuitenkin ainakin välillisesti myös kansallisiin raportointia koskeviin säännöksiin. Kahta rinnakkain sovellettavaa tilinpäätöskäytäntöä on kritisoitu.

Uusi sääntely on vaikuttanut noin 7000 Euroopan Unionin listattuun yhtiöön. Asetus EC 1606/2002 sallii jäsenmaiden joko sallia tai vaatia kansallisten standardien noudattamista. Komissio on harmonisoinnin osalta kiinnittänyt huomiota (Com 95(508), 4) lisääntyneiden kustannusten ja sekavuuden lisäksi useiden eri standardien vaikeuttavan valvontaa sekä toimeenpanoa. Tämä puolestaan vähentää sijoittajien luottamusta listattuihin yhtiöihin vähentäen rajat ylittävää kaupankäyntiä. (Macías & Muiño, 2011, 52).

Huolimatta komission kannanotosta, noin puolet jäsenvaltioista valitsi vaihtoehdon, joka edellyttää kansallisten standardien noudattamista. Näitä jäsenvaltioita voidaan kutsua osittain harmonisoineiksi ("partial adopters") sillä kaksi tilinpäätöskäytäntöä on käytössä rinnakkain: konsolidoidut tilinpäätökset seuraavat IFRS-standardeja ja yksittäiset tilinpäätökset noudattavat kansallista käytäntöä. Loput jäsenvaltioista ("full adopters") sallivat IFRS:n kaikissa tilinpäätöksissä. (Macías & Muiño, 2011, 53).

Ottaen huomioon IFRS:n suuntautumisen sijoittajien ja velkojien tiedontarpeen tyydyttämiseen, on todennäköistä, että osittain harmonisoineet jäsenvaltiot tähtäävät nimenomaan kansallisten standardien sääntelyroolin säilyttämiseen, sillä IFRS ei voi ottaa tätä roolia. Täydellisen harmonisoinnin jäsenvaltioissa yhtiöiden tilinpäätösinformaation taso on huomattavasti korkeampi kuin osittain harmonisoineissa jäsenvaltioissa. Tilanne on sama sekä ennen että jälkeen IFRS-harmonisoinnin. (Macías & Muiño, 2011, 71).

Tämän perusteella on mahdollista ajatella, että täysin harmonisoineissa jäsenvaltioissa on vahvemmin suuntauduttu pääomaa tarjoavien tahojen tiedontarpeen tyydyttämiseen. Sen sijaan osittain harmonisoineissa jäsenvaltioissa voi olettaa yhtiöillä olevan vähemmän kiinnostusta korkeatasoisen tilinpäätösinformaation tuottamiseen. Tämä puolestaan johtunee pääomia tarjoavien tahojen mahdollisuudesta päästä suoraan käsiksi yhtiöiden tietoihin. (Macías & Muiño, 2011, 71).

Ylipäänsä erot maiden välillä osoittavat suuntautumista tilinpäätösinformaation tuottamiseen viranomaisille niissä jäsenvaltioissa, joissa IFRS:n käyttö yksittäisissä tilinpäätöksissä on kielletty: tilinpäätösinformaation täytyy edelleen täyttää sille sääntelyn pohjalta asetetut vaatimukset. (Macías & Muiño, 2011, 72). Näin pääomaa tarjoavien tahojen tiedontarpeen täytyy konsolidoitu IFRS-tilinpäätös, kun taas kansallisen säänte-

lyn mukaisesti toteutettu yksittäisen yhtiön tilinpäätös vastaa kansallisten viranomaistahojen vaatimuksiin. (Macías & Muiño, 2011, 75).

Kaksi rinnakkaista tilinpäätöskäytäntöä ei ole kustannustehokas. Lisäksi se tekee tilinpäätösinformaation vertaamisen hankalaksi tilanteissa, joissa on huomioitava myös kansainvälisiä yhtiöitä. Tilinpäätösinformaation perustuminen kansainvälisille standardeille helpottaa vertailua sekä laajentaa tilinpäätösinformaation kohdeyleisöä. Lisänä oleva kansallisten standardien mukaisesti laadittu tilinpäätös saattaa estää tottumaton käyttäjä vertaamasta tilinpäätösinformaatiota. Kaksinainen tilinpäätöskäytäntö on vieläkin ongelmallisempi tilintarkastajan näkökulmasta: tilintarkastajaa saatetaan vaatia tarkistamaan, että kaksi erilaista, samaa yhtiötä koskevaa tilinpäätöstä antavat molemmat oikean ja riittävän kuvan. (Barlev & Haddad, 2007, 498).

Yhtiötasolla ensimmäinen tärkeä huomioonotettava seikka, kun yhtiössä siirrytään IFRS:n, on harkita otetaanko käyttöön (adopt) vai muunnetaanko (convert). Näitä käytetään usein synonyymeina, mutta molemmat merkitsevät erilaisen lähestymistavan valitsemista. Käyttöön ottaminen merkitsee IFRS:n pitämistä lähtökohtana siten, että kaikki ratkaisut harkitaan etukäteen IFRS:n näkökulmasta. Muuntaminen puolestaan viittaa näkökulman rajoittamista ainoastaan tunnettuihin kansallisen tilinpäätöskäytännön ja IFRS:n välisiin eroihin. Euroopassa vuonna 2005 valittu lähtökohta oli usein muuntaminen. (Dulitz, 2009, 47).

Myös Yhdysvaltojen siirtymistä U.S. GAAPista IFRS:ään on pidetty mahdollisena. Odotettuina hyötyinä on pidetty raportoinnin yhdenmukaisuutta, lisääntynyttä kansainvälistä kilpailukykyä sekä läpinäkyvyyttä. (Bolt-Lee & Smith, 2009, 48). Tutkimusten mukaan kuitenkin siirtymän hyödyt yhdysvaltalaisille sijoittajille eivät välttämättä ylittäisi kustannuksia. Lisäksi, ottaen huomioon U.S. GAAPin jo nyt edellyttämän raportoinnin korkean tason, eivät parannukset olisi merkittäviä. Hyödyt ja kustannukset myös vaihtelisivat yhtiökohtaisesti ja niitä voi olla vaikea jäljittää siirtymän yhteydessä. (Bolt-Lee & Smith, 2009, 50).

4.2 Harmonisointi Suomessa

Vuosi 1976 on harmonisoinnin aloittamisen kannalta merkittävä: KHT-yhdistys liittyi IASC:aan ja aloitti suomalaisen kirjanpitokäytännön sopeuttamisen IAS:aan. (Pirinen, 2005, 214). Taloudellisia paineita ("economic pressures") (ie. kilpailun ja markkinoiden globalisaatio) voidaan pitää merkittävinä liiketoimintaympäristöä muuttaneina voimina. Tämän myötä nousi myös tarve uudenlaisille taloudellisen raportoinnin muodoille ja käytännöille. Normatiivisia voimia ("normative pressures") puolestaan liittyvät sosiisiin velvoitteisiin, joiden mukaan arvot, normit sekä roolit ovat tärkeitä (i.e. tilintarkastajakunnan ammattimaistuminen sekä kansainväliset kontaktit). Pakottavia voimia

(”coercive pressures”) ovat kansalliset ja kansainväliset sääntelytoimet. Pakottavia voimia pidetään vahvempina kuin normatiivisia tekijöitä. (Pirinen, 2005, 214).

Harmonisoinnista voidaan erottaa kaksi vaihetta. Ensimmäinen vaihe, jossa kirjanpitolakia kehitettiin ilman pakottavia voimia implementoida IAS:aa kansalliseen lainsäädäntöön, ja toinen vaihe, jossa siirryttiin pakottavien voimien vaiheeseen EU:n edellyttäessä vuodesta 2005, että kaikkien listattujen yhtiöiden tulee seurata IAS:aa. (Pirinen, 2005, 216).

Vaikka ensimmäistä vaihetta voidaan pitää pakottavan sijaan normatiivisena, IAS:aan viitattiin perusteluna muuttaa kansallista lainsäädäntöä ja käytäntöä, mitä voitaisiin pitää pakottavana. Koska kuitenkin IAS:aan liittyvät muutokset kansallisessa lainsäädännössä muodostivat pakon sijaan vaihtoehtoisen toimintatavan, niitä tarjosivat ainoastaan mahdollisuuden, eivät pakkoa, seurata IAS:n mukaisia normeja. Tästä syystä, vaikka IAS:n merkitys olikin merkittävä, mullistavia muutoksia kansallisessa raportointikäytännössä ei tapahtunut. (Pirinen, 2005, 217).

IAS:aa on käytetty normatiivisena viitekehyksenä 1980-luvun alusta alkaen, mutta EU-direktiivien vaikutuksen johdosta 1990-luvulta alkaen, voidaan IAS:n vaikutus nähdä selvimmin kysymyksissä, joita EU:n direktiivit eivät koske. (Pirinen, 2005, 227). Jotta voitaisiin vastata kansainvälistyvän liiketoimintaympäristön vaatimukseen, normatiivisia paineita kansallisen käytännön muuttamiseksi luotiin käyttäen IAS:aa ongelmakohtien tunnistamisen välineenä, muutoksen aikaansaamiseksi sekä vaihtoehtojen tarjoamiseksi. (Pirinen, 2005, 228). Ensinnä tilinpäätösinformaatiota koskeva sääntely voi tarjota vaihtoehtoja, joista yksi vastaa IAS:n käytäntöä. Toiseksi jossakin yksittäistapauksessa saattaa sääntelyä olla ainoastaan IAS:ssa, jolloin yhtiö voi seurata IAS:n käytäntöä, mikäli se ei ole ristiriidassa kansallisen sääntelyn kanssa. Kolmanneksi kansallisen sääntely saattaa kieltää IAS:n mukaisen menettelyn. Lähtökohtaisesti IAS:n mukaiset menettelyt on liitetty kansalliseen sääntelyyn vaihtoehtoina. (Pirinen, 2005, 222).

4.3 Harmonisoinnin vaikutukset sekä onnistuminen

Tilinpäätösinformaation vertailukelpoisuus riippuu kahdesta tekijästä: ensinnä samantyyppiset liiketapahtumat tulee kirjata samalla tavalla, jolloin johdon harkinta vähentää informaation vertailukelpoisuutta. Toiseksi, ainutkertaiset liiketapahtumat tulee kirjata siten, että liiketapahtuman vaikutus suhteessa toisten yhtiöiden vastaavien liiketapahtumien vaikutukseen välittyy tilinpäätösinformaation käyttäjälle. Näistä syistä johtuen vertailukelpoisuutta ei saavuteta pakkoimplementoimalla kirjauskäytäntöjä, jotka eivät onnistu kuvaamaan varsinaisen liiketapahtuman sisältöä. Onko siis EU:n IFRS implementaatio lisännyt tilinpäätösinformaation vertailukelpoisuutta? (Liao, Sellhorn, & Skaife, 2012, 156).

Tilinpäätöksen valmistelijan tulee ymmärtää transaktion sisältö, jotta IFRS:n periaateisiin nojaavaa kehikkoa voidaan soveltaa. Ainoastaan näin on mahdollista valita transaktion sisältöä parhaiten kuvaava kirjanpidollinen ratkaisu. Toinen merkittävä kysymys on, kuinka paljon IFRS:n käyttöönotto vaikuttaa liiketoimintaan. Eurooppalaista harmonisointia on kritisoitu ”top side” -implementaatiosta, jossa liiketoiminnalliset ratkaisut eivät muutu. IFRS-tilinpäätökset toteutettiin ainoastaan laskemalla samat luvut uudelleen noudattaen IFRS:n periaatteita. Todellinen käyttöönotto edellyttäisi yhtiöiltä prosesseja, sopimuksia sekä transaktioita koskevien rakenteiden uudelleen tarkastelua. (Dulitz, 2009, 48).

Saksan ja Ranskan tuottojen sekä kirja-arvojen vertailukelpoisuutta vuoden 2005 IFRS-harmonisoinnin jälkeen on tutkittu, ja todettu, että vertailukelpoisuus väheni vuodesta 2006 vuoteen 2008. Tämän epäily johtuvan näiden maiden johdon käyttämästä erilaisesta harkinnasta, joka johtaa IFRS:n erilaiseen soveltamiseen. (Liao, Sellhorn, & Skaife, 2012, 157). Tutkimuksessa löydettiin siis näyttöä, että tilinpäätöksen tuotot ja kirja-arvot eivät ole suoraan vertailukelpoisia. Tarkasteltaessa johdon harkinnan mahdollista vaikutusta, todettiin, että Ranskan yhtiöiden valinnat poikkesivat Saksan yhtiöiden valinnoista. (Liao, Sellhorn, & Skaife, 2012, 180).

Henry, Lin ja Yang tutkivat IFRS:n ja U.S. GAAPin välisiä eroja yhtiöissä, jotka oli listattu sekä Yhdysvalloissa että Euroopan Unionissa vuosina 2004–2006. He havaitsivat, että erot nettotuloksessa sekä osakepääomassa olivat vähentyneet vuoden 2004 jälkeen. Tästä huolimatta nettotuloksen erot ovat edelleen merkittäviä. (Henry, Lin, Yang, 2009, 148). Tutkimuksessa käytetyistä 20 eri kategoriassa, jotka vaativat sopeuttamista tilinpäätösstandardien välillä, liittyivät arvoltaan suurimmat korjaukset liikearvoon. (Henry, Lin, Yang, 2009, 149). Liikearvoon liittyvät korjaukset olivat dollarimääräisesti suurimmat sekä nettotuloksen että osakepääoman osalta vuonna 2006. (Henry, Lin, Yang, 2009, 124).

Jeanjean ja Stolowy ovat tutkineet IFRS:n käyttöönoton vaikutusta tuloksen vääristelyyn. He keskittyivät Australiaan, Ranskaan ja Yhdistyneeseen kuningaskuntaan. Nämä kolme maata oli valittu, koska he harmonisoivat IFRS:n ensimmäistä kertaa, harmonisointi ei ollut mahdollinen ennen vuotta 2005 ja nämä kolme maata kattavat laajan institutionaalisen ja maantieteellisen alueen. Vaikka Ranska ja UK ovatkin Euroopan Unionin jäsenvaltioita, ne edustavat kahta erilaista lainsäädännöllistä traditiota: Ranska on code law -maa kun UK puolestaan on common law. Australia on myös common law -maa, minkä lisäksi Australiassa IFRS otettiin käyttöön varsin samassa aikataulussa kuin Euroopan Unionissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, onko näissä kolmessa maassa yritetty välttää tappioiden näyttämistä vähemmän IFRS:n käyttöönoton jälkeen. (Jeanjean & Stolowy, 2008, 481).

Tutkimuksessa selvisi, että tuloksen vääristely ei ollut vähentynyt, Ranskassa jopa lisääntynyt. Tämä vahvistaa, että yhteiset säännöt eivät riitä yhteisen liiketoimintaymmär-

ryksen (common business language) luomiseksi. Tämä puolestaan tukee ajatusta, että johdon näkemykset sekä kansalliset institutionaaliset tekijät ovat merkittävä tekijä tilinpäätösraportoinnin määrittämisessä, jopa merkittävämmät kuin yksin tiinpäätösstandardit. Tutkijat kehottavatkin harmonisoimaan lainsäädäntöä, kilpailuoikeutta sekä markkinoille tulon olosuhteita. (Jeanjean & Stolowy, 2008, 493).

Ding et al. ovat artikkelissaan kehittäneet kaksi mittaria kansallisen ja kansainvälisen (IAS) tilinpäätöskäytännön erojen vertaamiseen: puuttuminen (absence) sekä eroavaisuus (divergence). Puuttuminen kuvaa, missä laajuudessa IAS:n mukaista sääntelyä puuttuu kansalliselta tasolta, eroavaisuus puolestaan koskee tilanteita, joissa IAS:n ja kansallisen sääntelyn normit eroavat toisistaan saman kysymyksen suhteen. (Ding, Hope, Jeanjean, Stolowy, 2007, 3). Tarkasteltaessa sääntelyn puuttumista sekä eroavaisuutta termeinä, tulee lisäksi ottaa huomioon, että IAS:n sijoittajan määritelmä on laaja. (Ding, Hope, Jeanjean, Stolowy, 2007, 7).

Tutkimus tehtiin tutkimalla viiden institutionaalisen tekijän (lainsäädäntö, hallinnollinen rakenne, taloudellinen kehittyneisyys, tilintarkastusammattikunnan merkitys sekä pääomamarkkinoiden merkittävyys) roolia 30 maassa vuonna 2001. Näiden viiden tekijän avulla tutkijat pyrkivät löytämään määrääviä tekijöitä kansallisen ja kansainvälisen tilinpäätöskäytännön välillä. (Ding, Hope, Jeanjean, Stolowy, 2007, 3).

Ding et al. havaitsivat tutkimuksessaan, että sääntelyn puuttuminen mahdollistaa enemmän tuloksen vääristelyä ja lisää osakekurssien synkronisuutta (ie. yksittäisten osakekurssien muutokset ovat pieniä ja hintoihin vaikuttavat lähinnä markkinoiden laajuiset heilahtelut). Lisäksi sääntelyn eroavaisuus ei vaikuta tuloksen vääristelyyn ja riippuvuus osakekurssien synkronisuuteen on negatiivinen. (Ding, Hope, Jeanjean, Stolowy, 2007, 4). Tutkijat ehdottavatkin kansallisen sääntelyn kattavuuden lisäämistä, jotta läpinäkyvyyttä voitaisiin lisätä ja tuloksen vääristelyä hillitä. (Ding, Hope, Jeanjean, Stolowy, 2007, 32).

Sääntelyn puuttuminen on yleisempää valtioissa, joissa on vähemmän kehittyneet pääomamarkkinat ja omistus on keskittyneempää. Kansallisen ja kansainvälisen tilinpäätöskäytännön eroavaisuus on positiivisesti riippuvainen taloudellisesta kehittyneisyydestä sekä tilintarkastusammattikunnan vahvuudesta, mutta eroavaisuutta vähentää pääomamarkkinoiden tärkeys. (Ding, Hope, Jeanjean, Stolowy, 2007, 31).

Kaikesta huolimatta eroavaisuudet kansallisen ja kansainvälisen tilinpäätöskäytännön välillä liittyvät vähäiseen synkronisuuteen, mutta eivät ole merkittävässä sidoksissa tuloksen vääristelyyn. Tästä syystä eroavaisuudet kansainvälisestä tilinpäätöskäytännöstä saattavat tarkoittaa, että sääntely vastaa paremmin paikallista lainsäädännöllistä sekä liiketoiminnallista ympäristöä. (Ding, Hope, Jeanjean, Stolowy, 2007, 32).

Tutkijat ennakoivat, että tilinpäätöskäytännöt ovat kehittyneempiä common law -maissa kuin code law -maissa, minkä vuoksi puuttumista kuvaavien indeksien tulisi common law -maissa olla alhaisemmat. Omistuksen keskittyneisyyden tulisi korreloida

positiivisesti puuttumiseen, kun taas taloudellisen kehittyneisyyden ja puuttumisen välisen yhteyden tulisi olla negatiivinen. Maissa, joissa tilintarkastusammattikunnan merkitys on vähäinen, tilinpäätössääntelyn kattavuuden pitäisi olla alhaisempi johtaen suurempaan puuttumisen asteeseen. Samoin tilintarkastusammattikunnan vahvuuden pitäisi johtaa kattavamman ja hienosäätöisemmän tilinpäätöskäytännön syntymiseen eli vähäisempään sääntelyn puuttumiseen suhteessa IAS:aan. (Ding, Hope, Jeanjean, Stolowy, 2007, 14).

Koska tilinpäätöskäytäntöä säännellään tiedon käyttäjien tarpeiden tyydyttämiseksi, tutkijat ennakoivat negatiivista korrelaatiota puuttumisen ja pääomamarkkinoiden tärkeyden välille. Jos pääomamarkkinoiden merkitys on suuri, johtaa tämä yleensä myös suurempaan laadukkaan tilinpäätösinformaation tarpeeseen sekä alhaisempaan puuttumisen tasoon. IAS:n ollessa suuntautunut sijoittajien informaatiotarpeiden täyttämiseen, ennakoivat tutkijat IAS:n sääntelyn menevän samaan suuntaan kuin common law -maissa. Tästä syystä korrelaation common law:n ja eroavaisuuden välillä tulisi olla negatiivinen. (Ding, Hope, Jeanjean, Stolowy, 2007, 15).

Kehittyvä maa, joka haluaa houkutella ulkomaisia sijoittajia pääomamarkkinoilleen tai kannustaa kansallisia yhtiöitä hakemaan rahoitusta ulkomaisilta pääomamarkkinoilta, valitsee todennäköisesti IAS:aa vastaavia ratkaisuja, sillä IAS:n hyväksyttävyyys ja tunnettuus on kansainvälinen toisin kuin kansallisen käytännön. Tästä syystä tutkijat odottavat positiivista suhdetta eroavaisuuksien ja taloudellisen kehittyneisyyden välille. (Ding, Hope, Jeanjean, Stolowy, 2007, 16). Ennakoitavissa on myös negatiivinen suhde eroavaisuuksien ja pääomamarkkinoiden tärkeyden välille. (Ding, Hope, Jeanjean, Stolowy, 2007, 17).

Maissa, joissa edelleen edellytetään kansallisten säädösten täyttäminen tilinpäätösten valmistelussa, on tilinpäätösinformaation taso huomattavasti alhaisempi kuin maissa, joissa IFRS muodostaa ainoan sääntelyn. Näin on sekä ennen IFRS-harmonisointia, että sen jälkeen. Tulokset voidaan tulkita siten, että näissä maissa kansalliset standardit ovat suuntautuneet enemmän kansallisten viranomaisten tiedontarpeen tyydyttämiseen kuin sijoittajien informoimiseen. (Macías & Muiño, 2011, 51).

Bris ja Capolis totesivat tutkimuksessaan, että liiketoimintakohtaiset ehdot ovat taloudellisesti merkittävämpiä kuin lainsäädäntö. Tutkimuksen otos käsitti 500 yritys-kauppaa (acquisitions) 39 eri maassa vuosina 1989–2002. (Bris & Cabolis, 2008, 641). Tarkemmin, he tulivat lopputulokseen, jonka mukaan konsolidoinnin myötä käyttöön otetut hankkivan yhtiön tilinpäätösstandardit merkitsivät enemmän kuin muuttavan lainsäädännön mukanaan tuomat muutokset. Kaiken kaikkiaan tutkimus ei siis tukenut valitsevaa näkemystä, joka tukee lainsäädännön merkitystä yhtiön arvoon: ensinnäkin, koska he pitivät liiketoimintakohtaisia ehtoja arvokkaampina kuin lainsäädäntöä ja toiseksi, koska lainsäädännön muutokset eivät välttämättä aiheuta lainkaan muutosta markkina-arvossa. Yhteenvetona lainsäädännöllinen muutos on kannattava, koska se

vaikuttaa suoraan liiketoiminnan menestymiseen ja, koska nostamalla sääntelyn minimitasoa, jota markkinat arvostavat positiivisesti. (Bris & Cabolis, 2008, 609).

Käytännössä siis yrityskaupoissa hankkiva osapuoli rankaisee heikoista tilinpäätösstandardeista vähentämällä maksamaansa preemiota. Tapauksissa, joissa hankinta johtaa konsolidointiin, on tilinpäätösstandardien eroilla merkittävä vaikutus: yhtiökohtaisten tilinpäätösstandardien muutoksen vaikutus on merkittävämpi kuin tilinpäätöstä koskeva lainsäädäntö. Tämän seurauksena lainsäädännölliset uudistukset voivat olla tehottomia, mikäli lainsäädännön vaikutukset voidaan ohittaa yhtiökohtaisilla ehdoilla (individual provisions). Markkinat siis arvostavat lainsäädännön tuomaa suojaa ainoastaan silloin, kun se nostaa sidosryhmien suojan tasoa. Päinvastaista näyttöä ei kuitenkaan löytynyt: kun lainsäädännön suojantasoa laskee tai yhtiöt valitsevat alhaisemman suojan tason, osakkeenomistajat eivät kärsi. (Bris & Cabolis, 2008, 631). Tilinpäätöksen luotettavuuden (accountability) ja läpinäkyvyyden (transparency) lisääminen lisäävät kohteen arvoa markkinoilla. (Bris & Cabolis, 2008, 641).

4.4 Käypä arvo

IFRS:n mukainen liikearvon kirjauskäytäntö edellyttää arvostamista käypään arvoon. Vaikka kirjanpitolain mukaista käytäntöä täydellisen käypään arvoon arvostamisen sijaan ainoastaan täydennettäisiin määrittämällä hankintahinnan käypä arvo, on otettava huomioon käyvän arvon käyttämiseen liittyvät näkökohdat. Vaikka käyvän arvon käyttämistä voidaankin perustella, on listaamattomien yhtiöiden osakkeiden arvostaminen käypään arvoon ongelmallista.

Kansallisten standardien mukaan oli mahdollista käyttää käypiä arvoja, hankintamenoa lisätietona käypä arvo, sekä pelkkää hankintamenoa. Tämän variaation johdosta on pystytty tutkimaan, vähensikö IFRS:n, ja käyvän arvon, pakollinen käyttöönotto epäsymmetristä informaatiota. Epäsymmetristä informaatiota mitattiin tutkimuksessa bid-ask -spreadin avulla siten, pystyttiin havaitsemaan sijoittajien välillä valitsevan informaation epäsymmetrisuus. Verrattaessa käyvän arvon pakollista ja vapaaehtoista soveltamisesta, havaittiin, että pakollinen soveltaminen vähensi epäsymmetristä informaatiota enemmän (alhaisempi bid-ask -spread). Tästä huolimatta epäsymmetrinen informaatio ei poistunut kokonaan, ainoastaan väheni, minkä lisäksi oli merkittäviä eroja pakollisen ja vapaaehtoisen soveltamisen välillä. Pakollinen soveltaminen vaikutti myös käypien arvojen luotettavuuteen: käypien arvojen estimaatit suhteessa toteutuneisiin myyntihintoihin olivat vähemmän luotettavia. (Muller, Riedl, Sellhorn, 2011, 1139).

Yhtiöiden, jotka eivät aiemmin olleet raportoineet käypiä arvoja, epäsymmetrinen informaatio oli suurempi kuin yhtiöillä, jotka olivat jo aiemmin raportoineet käypiä arvoja, vaikka ero olikin kutistunut. Yhteenvetona käypien arvojen pakollinen soveltaminen

pitkääikäisen varallisuuden kohdalla vähentää, mutta ei poista, epäsymmetristä informaatiota. (Muller, Riedl, Sellhorn, 2011, 1152).

Historiallisiin hankintamenoihin perustuvan kirjanpitokäytännön vaatima asiantuntemus kasvaa huomattavasti kansainvälisellä tasolla, koska tilinpäätösinformaation analysoiminen vaatii tietoja sekä hintatasosta että -rakenteesta jokaisesta valtiosta. Tämän tiedon hankkiminen voi olla kallista. Erot poistokäytännöissä on mahdollista eliminoida sekä paikallisella että kansainvälisellä tasolla, mutta kulttuurierot omaisuuden ylläpitoikäytännöissä voivat aiheuttaa eroja samanlaisen omaisuuden arvossa, vaikka ne olisikin hankittu samaan aikaan. Tästä syystä samassa jäännösarvossa ilmoitetut omaisuuserät voivat kuitenkin erota markkina-arvoltaan. Tästä syystä historialliseen hankintamenoon perustuva kirjanpitokäytäntö ei voi koskaan tarjota vertailukelpoisia tilinpäätöslukuja. Erot johtuvat erityisesti paikallisen valuutan ostovoiman vaihteluista, hintarakenteiden muutoksista sekä omaisuuserien ylläpitoon liittyvistä käytännöistä. Lisäksi jäännösarvot ovat usein epärelevanttejä, sillä ne eivät kuvaa käypiä arvoja taikka markkinahintoja. (Barlev & Haddad, 2007, 501).

Käypä arvo ei riipu paikasta, ajasta tai mittaajasta eikä se vaadi sopeuttamista. Koska käypä arvo viittaa sen hetkiseen käypään arvoon, on mittaamisen ajankohta sama kaikille raportoiduille erille: omaisuus, velat ja pääoma. Tästä syystä, toisin kuin historiallisiin hankintamenoihin perustuvassa kirjanpitokäytännössä, ajanhetkien eroavaisuuteen liittyviä ongelmia ei esiinny. Kirjattu arvo kuvaa hintaa, joka saadaan toimivilta kansainvälisiltä markkinoilta, joten henkilökohtaisten ominaisuuksien vaikutus mittaussuhteissa on minimaalinen. Markkinahinta kuvaa hyödykkeen objektiivista arvoa, joten se on täydellinen yhteinen nimittäjä. (Barlev & Haddad, 2007, 505).

Ottaen huomioon kansainväliset markkinat sekä tämänhetkisen tietotekniikan tason, tarjoaa käypien arvojen käyttäminen soveltuvan ja korkealaatuisen yhteisen tekijän tilinpäätösten vertailemiseen. Syitä tähän on kolme: käyvän arvon mittaamisen ajankohta on hyväksyttävissä maailmanlaajuisesti, sijainnilla ei ole merkitystä mittaamiseen, ja subjektiivisia sopeuttamistoimia ei tarvita, koska käytetään sen hetkisiä hintoja. Käyvät arvot eivät ainoastaan mahdollista kansainvälistä harmonisointia vaan toimivat katalyyttinä. (Barlev & Haddad, 2007, 507).

4.5 Verotuksen ja kirjanpidon sidonnaisuus

Tarkasteltaessa kansallista käytäntöä läpinäkyvyyden ja vertailukelpoisuuden näkökulmasta, on kysyttävä, kenen näkökulma tulisi ottaa huomioon. Perinteisesti kansallisessa mallissa, johtuen valtion keskeisestä roolista yhteiskunnassa, vastaus on ollut ja on edelleen veroviranomaiset. Johtuen veroviranomaisten suuresta vaikutusvallasta, he pystyivät turvaamaan tiedontarpeensa. Reformeissa, jotka alkoivat 1990-luvulla, kaikki merkit-

tävät muutokset, jotka olivat vastoin kansallista käytäntöä, koskivat ainoastaan konsernitilinpäätöksiä. Konsernitilinpäätökset puolestaan eivät ole verotuksen perustana. Nyt näyttää kuitenkin, että EU:n sääntelyn vaikutukset koskevat myös yksittäisiä tilinpäätöksiä. (Pirinen, 2005, 229).

Kansallisessa käytännössä liityntä kirjanpidon ja verotuksen välillä on aina ollut merkittävä, mikä on johtanut osittain tavoitteisiin vähentää verotettavaa tuloa. Tiivistetynä kansallisessa mallissa on tavoitteena ollut veroviranomaisten tiedontarpeen täyttäminen sijoittajien tiedontarpeen kustannuksella. Veroviranomaisten tiedontarpeen lisäksi kansallisen hallinnon tavoitteena oli ohjata resursseja tavalla, joka hyödyttäisi mahdollisimman laajasti yhteiskunnallisia päämääriä. Vaikutti kuitenkin, että tärkeimmät sidosryhmät olivat tilanteeseen varsin tyytyväisiä, taloudellinen ja rationaalinen verotettavan tulon minimoiminen johti kansalliseen yhtenäisyyteen raportoinnissa, tarjoten myös loogisen lähtökohdan tilinpäätösinformaation tulkinnalle. On toki myös huomattava tilinpäätöskäytäntöjen nuoruus Suomessa suhteessa moniin muihin maihin. (Pirinen, 2005, 218).

Empiirisessä tutkimuksessa on todettu, että tilinpäätöskäytännön mukauttaminen verovaatimusten mukaisesti voi vähentää tilinpäätöksen tuottojen informatiivisuutta, vaikka tilinpäätöskäytännön sääntelyä ei olisikaan muutettu. Erityisesti, kun kirjanpidon ja verotuksen sidonnaisuus lisääntyy, tilinpäätöksen tuottojen informatiivinen rooli heikenee. (Hanlon, Maydew, Shevlin, 2008, 294). Näin siitäkkin huolimatta, että kirjanpidon ja verotuksen sidonnaisuuden lisäämisen on esitetty päinvastoin vähentävän sekä tuloksen vääristelyä että aggressiivista verosuunnittelua. Erityisesti suuremman sidonnaisuuden pitäisi vähentää mahdollisuuksia samanaikaiseen verosuunnitteluun ja tuloksen järjestelyyn. (Hanlon, Maydew, Shevlin, 2008, 309).

Yhtiöissä, joissa siirryttiin kohti suurempaa kirjanpidon sidonnaisuutta verotukseen, tuottojen informatiivisuus väheni. Muutoksen johtuminen jostain muusta tekijästä kuin suuremmasta sidonnaisuudesta verotuksen ja kirjanpidon välillä on epätodennäköistä, sillä muutos on suurempi kuin informatiivisuuden väheneminen muilla toimialan yhtiöillä samalla ajanjaksolla. Kirjanpidon ja verotuksen sidonnaisuuden lisäämisen aikaansaamat johdon toimenpiteet vähentävät informatiivisuutta. (Hanlon, Maydew, Shevlin, 2008, 305).

Verotuksen ja kirjanpidon sidonnaisuutta voidaan pitää stakeholder-mallin ilmentymänä siten, että hajautuneen omistuksen vaatimuksia ei oteta huomioon. Esimerkkinä tästä voidaan ottaa esiin Ranskassa käytössä ollut liikearvon kirjaamiskäytäntö. Turvatakseen verotulot, Ranskan verojärjestelmä käyttäytyi samoin kuin lyhyen tähtäimen sijoittaja pakottaen yhtiöt maksimoimaan lyhyen tähtäimen tuotot tulevaisuuden tulojen kustannuksella. Edistyksellisyys sijaan tätä voidaan pitää merkinä osakemarkkina keskeisen kapitalismin pyrkivän kehityksen viivästyisestä ("it is the sign of a delay in

its development towards stock market capitalism”). (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 734).

5 OSAKEVAIHDON KIRJANPITOKÄSITTELY

5.1 Konsernitilinpäätös

Tytäryhtiön konsolidointia voidaan lähestyä muutamasta eri periaatteellisesta lähtökohdasta. IFRS 3 -standardi perustuu ns. entiteettiperiaatteeseen (economic entity/economic unit theory), joka mittaa myös sellaisten liiketoimien arvoa, joihin emoyhtiö ei osallistu. (Chen & Chen 2009, 2.) Konsolidoinnissa huomioidaan siis emoyhtiön ja tytäryhtiöiden muodostama kokonaisuus, jolloin konsernin konsolidoitu tilinpäätös on käyttökelpoinen myös vähemmistöosakkeenomistajille sekä velkojille. (Baluch, Burgess, Cohen, Kushi, Tucker, Volkan 2010, 4.) Käytännössä tämä tarkoittaa, että myös vähemmistöosuus raportoidaan käyvässä arvossa.

Aikaisemmin konsolidoinnissa oli keskitytty hankitun osuuden hinnan määrittämiseen (parent company theory). (Davis & Largay 2008, 27.) Parent company -teoria perustuu ajatukselle, että konsernin konsolidoitu tilinpäätösinformaatio on ainoastaan emoyhtiön tilinpäätöksen täydennystä, minkä vuoksi konsolidoinnissa tulisi huomioida ennen kaikkea emoyhtiön osakkeenomistajien näkökulma. Tähän liittyy myös näkökulma, jonka mukaan konsolidoitu tilinpäätösinformaatio ei tuo lisäarvoa tytäryhtiöiden vähemmistöille. (Baluch ym. 2010, 2.) Tämän teorian mukaisesti tytäryhtiöiden varat konsolidoidaan kirjanpitoarvoista, jonka lisäksi kirjataan emoyhtiön osuus kirjanpitoarvot ylittävästä osasta. (Baluch ym. 2010, 4.) Kirjanpitolain mukaisen konsolidoinnin voi katsoa vastaavan tätä näkökulmaa.

Kirjanpitolain 6 luvun 8 §:n mukaan konsernin sisäinen omistus eliminoidaan pääsääntöisesti hankintamenomenetelmää käyttäen. Kun kyseessä on tytäryhtiön hankinta, eliminoidaan sisäinen osakeomistus hankintamenotelmällä siten, että osakkeiden hankinta muutetaan varojen ja velkojen hankinnaksi. Siltä osin kuin hankintameno ylittää ostetun yhtiön nettovarot, on kyse liikearvosta. Hankintamenolaskelmassa ostetun yhtiön varat ja velat arvostetaan siis käypään arvoon, jolloin hankintamenon ja käypien arvojen mukaisten nettovarojen erotus kuvaa yrityksestä maksettua liikearvoa. Arvostamisessa tulee noudattaa periaatteita, joita yrityksen omaisuuden arvostuksessa yrityskaupassa käytetään; käytännössä korjauksia kirjanpitoarvoihin tehdään yleensä vain kiinteistöihin ja arvopapereihin. (Fredriksson ym. 2006, 354.)

Vaihtoehtoisesti voidaan yhdistelemisessä hyvin rajoitetuissa tapauksissa käyttää yhdistelmämenetelmää. Yhdistelmämenetelmä ei ole mahdollinen IFRS 3 -standardin mukaan. Yhdistelmämenetelmää sovellettaessa tytäryrityksen osakkeiden tai osuuksien hankintameno vähennetään konsernin omistusosuutta vastaavasta osasta tytäryrityksen omaa pääomaa. Jos osakkeiden hankintameno on suurempi tai pienempi kuin konsernin

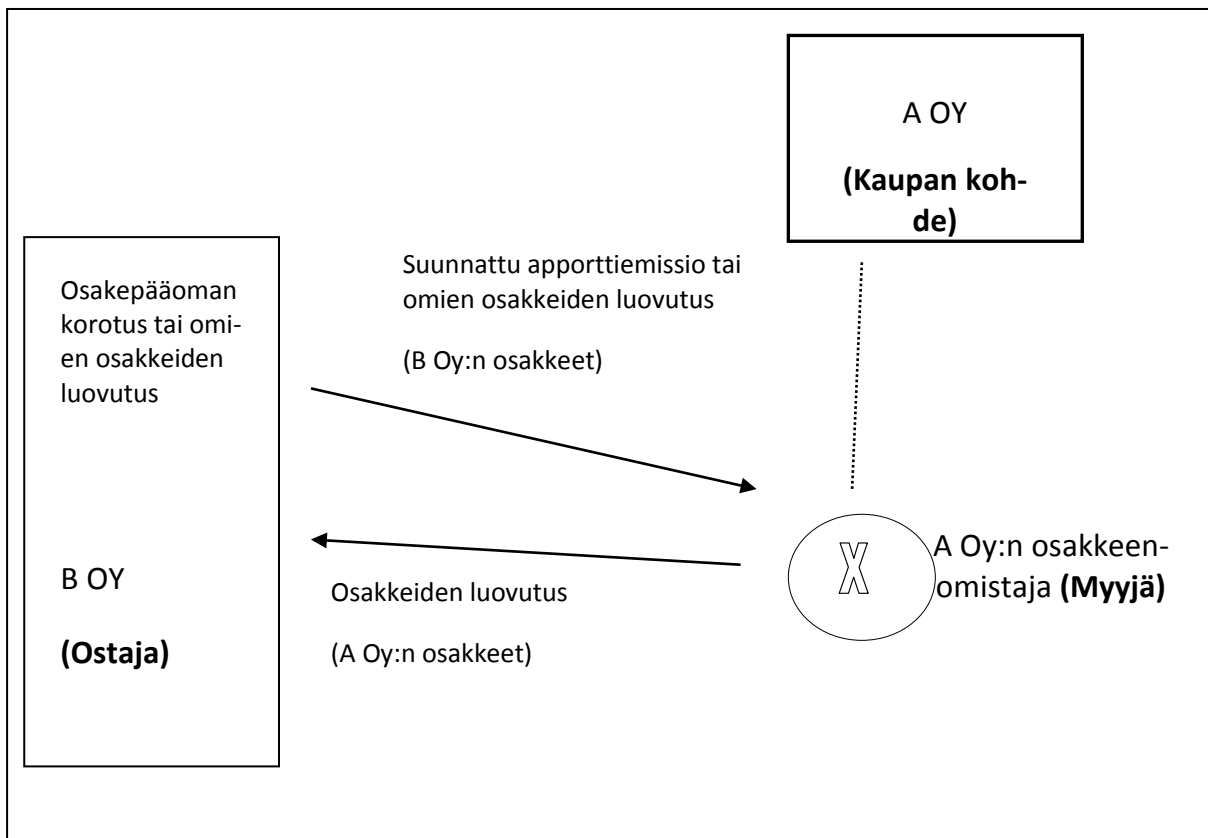
omistusta vastaava osa tytäryrityksen omasta pääomasta, jäännöserä merkitään konsernin oman pääoman vähennykseksi tai lisäykseksi. Yhdistelmämenetelmän käyttäminen näyttää tytäryrityksen kuin se olisi ollut aina osa konsernia. Yhdistelmämenetelmä eroaa hankintamenetelmästä siten, että sitä sovellettaessa taseeseen ei merkitä konserniliikearvoa tai konsernireserviä. Lisäksi yhdistelmämenetelmällä yhdistellyn tytäryrityksen ennen hankintaa kerryttämä voitto tai tappio sisältyy emoyrityksen konsernitilinpäätöksen vapaaseen omaan pääomaan. (Kirjanpitolautakunnan yleisohje 7.11.2006, 21.)

Konsernitilinpäätöksen ja yksittäisen yhtiön tilinpäätöksen kirjauskäytäntöjen ei aina tarvitse olla samat. Ding, Richard ja Stolowy ottavat Saksan osalta esiin tavan, jolla Saksassa on implementoitu tilinpäätösinformaatiota koskevia direktiivejä: yksittäisten yhtiöiden ja konsernien sääntely liikearvon suhteen eroaa. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 732). Konsolidoiduissa tilinpäätöksissä liikearvo *täytyy* kirjata taseeseen (be capitalized), mikä eroaa yksittäisen yhtiön tilinpäätöksestä. Lisäksi Saksa on hyödyntänyt direktiivin antamaa mahdollisuutta sallia liikearvon kirjaaminen pääomaa vastaan. (Ding, Richard & Stolowy, 2008, 733).

5.2 Osakevaihto yhtiöoikeudessa sekä verotuksessa

Osakevaihto on eräs osakekaupan muodoista. Ostaja hankkii määräysvallan tai lisää määräysvaltaa maksaen kauppahinnan omilla osakkeillaan. Myytävän yhtiön osakkaista tulee siten ostajayhtiön osakkaita. Osakevaihdosta säädetään EVL 52 f §:ssä; osakevaihdosta ei kuitenkaan elinkeinoverolaki lukuun ottamatta ole säännöksiä muualla. Osakevaihto onkin vakiintunut nimitys juuri elinkeinoverolain mukaiselle menettelylle, ja se tulee erottaa muista osakkeiden vaihdoista. (Blummé, Pitkänen, Raunio, Äärilä, 2008, 157.)

Yhtiöoikeudellisesti osakevaihto toteutetaan suunnattuna apportiemissiona. Verotuksen osalta on lisäksi huomattava, että johtuen käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoittojen verovapaudesta, järjestelyt voidaan usein toteuttaa myös osakekauppana, joka ei täytä EVL 52 f §:n edellytyksiä. (Blummé ym. 2008, 157.) Kirjanpidollisesti merkittävää on lähinnä määräysvallan siirtyminen sekä vastikkeen suorittaminen järjestämällä osakeanti. Vaikka verotuksen edellytykset osakevaihdolle eivät täytyisikään, kirjanpidollisesti on kuitenkin kyse osakekaupasta, jossa vastike suoritetaan järjestämällä osakeanti.

Kuvio 5 Osakevaihto (mukaillen Immonen 2006, 316)

Edellä oleva kuvio kuvaa osakevaihtoa siten, että A Oy:n osakkeenomistaja X luovuttaa osakkeensa B Oy:lle. B antaa X:lle vastikkeena osakkeitaan. X maksaa osakkeiden merkintähinnan A Oy:n osakkeilla. Koska kysymys on vaihdosta, ei voida tarkalleen sanoa, kuka on ostaja ja kuka myyjä. Kuitenkin voidaan ajatella osakkeita luovuttava X myyjäksi, sillä käytännössähän kyseessä on kauppa, josta vastikkeena annetaan B Oy:n osakkeita. Näin B Oy:n voi ajatella olevan ostaja. Kaupan kohde on A Oy, jonka osakkeet siirtyvät B Oy:n hallintaan. (Immonen 2006, 316.)

5.3 Osakevaihdon käsittely kirjanpitolain mukaan

5.3.1 Hankintamenon määrittäminen

Hankintameno muodostuu maksetusta kauppahinnasta, ja osakkeiden kauppahinta määritetään yleensä kauppakirjassa. Sovittu hinta voi olla kiinteä, myöhemmin tarkentuva tai näiden yhdistelmä. Hankintameno voi olla euromääräinen tai sidottu ennalta määritettyyn hyödykkeeseen, kuten esimerkiksi kaupan kohteen osakkeiden arvoon. Hankintameno on voitu sopia maksettavaksi kertasuorituksena tai useammassa erässä. (Mäkelä ym. 2009, 32.) Mikäli kauppakirjassa ei ole määritelty hankittavan yhtiön kauppahintaa, vaan ainoastaan esimerkiksi osakkeiden vaihtosuhte, syntyy kysymys hankintamenon suuruudesta. (Ahti ym. 2008, 55.)

Kirjanpitolautakunta on antanut lausunnon osakevaihdoilla hankittujen osakkeiden kirjaamisesta vastaanottavassa yhtiössä (KILA 1591/1999). Asiassa oli kyse ennen kaikkea siitä, onko hyvän kirjanpitotavan mukaista kirjata kohdeyhtiön osakkeiden hankintameno kohdeyhtiön oman pääoman nettoarvoa vastaavaan arvoon. Osakkeet tulisivat tällöin kirjatuiksi niiden käypää arvoa alhaisempaan arvoon, minkä vuoksi osakevaihdossa hankittujen osakkeiden osalta ei konsernitaseeseen synny liikearvoa. Lausunnon antamishetkellä voimassa olleet elinkeinoverolaki, osakeyhtiölaki ja kirjanpitolaki jättivät säätelemättä osakevaihdossa hankittavien osakkeiden hankintamenosta hankittavan yhtiön kannalta; tilanne on sääntelemätön myös nykyisin. On tosin huomattava, että lainsäädännössä on kuitenkin tapahtunut huomattavia muutoksia (mm. kokonaan uusi osakeyhtiölaki).

Lausunnon mukaan se, mihin arvoon osakkeet merkitään yhtiön kirjanpitoon, ei ole sinänsä ratkaisevaa, mutta osakkeiden merkitsijän ei tule saada perusteetonta etua yhtiön vanhojen osakkeenomistajien kustannuksella. Täyttävätkö osakeannin ehdot kyseisen edellytyksen, arvioidaan yhtiöön tulevan varallisuuden käyvän arvon ja annettavien uusien osakkeiden käyvän arvon perusteella. Yhtiön velkojien kannalta puolestaan on olennaista, että yhtiön tase antaa oikean kuvan yhtiön varallisuusasemasta ja että osakepääoman korotuksesta osakepääomaan ja muuhun omaan pääomaan merkittävä määrä ei ylitä yhtiölle tulevien varojen käypää arvoa. Osakeannin tapahduttua merkitään hakijan kirjanpitoon tytäryrityksen osakkeiden hankintamenoksi ja toisaalta sidotun oman pääoman lisäykseksi osakeyhtiölain mukaisessa järjestyksessä päätetty osakeannin määrä.

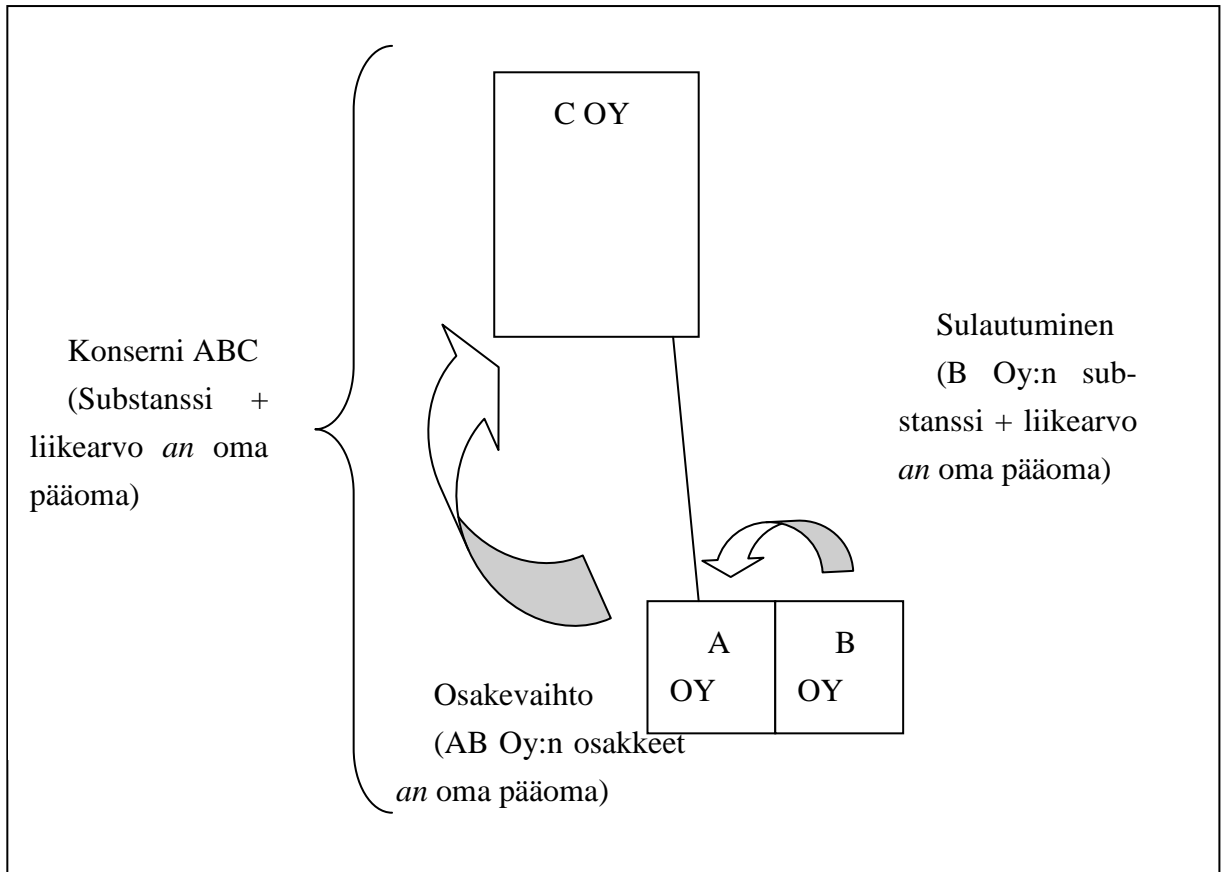
”Hakijan esittämä kirjaamistapa, jonka mukaan osakkeiden hankintameno kirjataan kohdeyhtiön oman pääoman nettoarvoa vastaavaan arvoon, on hyvän kirjanpitotavan mukainen edellyttäen, että osakeyhtiölain mukaisessa järjestyksessä tehty osakepääoman korottamispäätös on tehty sen määräisenä. Kirjanpitolautakunnalla ei ole toimi-

valtaa antaa lausuntoa siitä, minkä määräisenä osakepääoman korottamispäätös tulisi tehdä.” (KILA 1591/1999)

KILAn lausunnon jälkeenkin jää epäselväksi, kuinka KILAn mukaan hankintamenomenetelmää tulisi soveltaa, kun vastikkeena annetaan omia osakkeita. (Blummé ym. 2008, 99.) Vastaanotetut osakkeet tulee kuitenkin merkitä taseeseen käypään arvoon; poikkeaminen tästä olisi kirjanpidollisesti mahdollista ainoastaan silloin, kun hankintamenomenetelmän soveltaminen ei olisi pakollista. (Blummé ym. 2008, 98.) Kyse on siis ennen kaikkea *vastaanotettujen osakkeiden arvon* kirjaamisesta, ei kohdeyhtiön nettovarallisuuden arvostamisesta.

Toisin sanoen, mikäli osakeantipäätöksessä on osakepääoman korotuksessa otettu huomioon vain vaihtosuhteessa tarvittavan osakepääoman korotus, voidaan tytäryhtiön osakkeet merkitä taseeseen mistä tahansa arvosta nimellisarvon ja käyvän arvon väliltä, huomioiden kuitenkin osakeantipäätöksen muotoilu. Kilan päätös on sekä IFRS:n että US GAAPin vastainen; IFRS-standardien mukaan puolestaan on hankitun yhtiön osakkeet arvostettava käypään arvoon myös silloin, kun emoyritys antaa vastikkeena omia osakkeitaan. (Ahti ym. 2008, 90.)

Osakevaihdon kirjanpitokäsittely on rinnasteinen sulautumisen kirjanpitokäsittelyyn, sillä sulautumiseen sovelletaan lähtökohtaisesti konsernitilinpäätöksen laatimisperiaatteita. Kirjanpidollisesti kaikki sulautuvan yhtiön tilit omaa pääomaa lukuun ottamatta siirretään vastaanottavan yhtiön kirjanpitoon. Oman pääoman sijasta vastakirjauksen muodostaa hankintameno, joka on esimerkiksi ”osakkeiden saamiseksi vaaditun osakepääoman korotuksen määrä tai muu vastike”. Hankintamenon ja sulautuvan yhtiön nettovarallisuuden historiallisten hankintamenojen erotuksena syntyy ns. sulautumiserotus. Sulautumiserotuksesta kirjataan sidottuun omaan pääomaan määrä, joka on tarpeen sidotun pääoman määrän säilyttämisen muuttumattomana. (Leppiniemi 2011, sulautuminen) Sulautumiserotusta voidaan pitää konsernilikearvoon rinnasteisena eränä.

Kuvio 6 Konserniliikearvo ja sulautumiserotus

Edellä oleva konserniliikearvoa ja sulautumiserotusta kuvaava kuvio käsittelee sulautumiserotuksen ja osakevaihdon seurauksena syntyvän liikearvon eroa. Yhtiöt A ja B ovat ensin sulautuneet, minkä jälkeen yhtiö AB on siirtynyt osakevaihdon seurauksena yhtiön C tytäryhtiöksi. Kun sulautumisessa verrataan sulautuvan yhtiön nettovarallisuutta hankintamenoon, osakevaihdon seurauksena hankkivassa yhtiössä taseeseen kirjataan hankitun yhtiön osakkeet, *ei hankittua nettovarallisuutta*. Sen sijaan konserni ABC, joka syntyy osakevaihdon seurauksena, kirjaa osakevaihdossa hankitun yhtiön nettovarallisuuden ja näin konsernitaseeseen syntyy osakevaihdon seurauksena liikearvo. On huomattava, että nimenomaan tämä konsernitaseeseen syntyvä liikearvo eroaa IFRS:n ja kirjanpitolain mukaisessa kirjausmenettelyssä: IFRS edellyttää hankintamenon määrittämistä, kun kirjanpitolaki sallii hankittujen osakkeiden arvon käyttämisen konsernin hankintamenona. Hankkivan yhtiön C taseeseen ei osakevaihdon seurauksena sen sijaan synny liikearvoa.

5.4 IFRS-hankintamenolaskelma osakevaihdossa

5.4.1 IFRS 3 -standardi

IFRS 3 -standardi määrittelee peruseriaatteet yrityskaupalla hankittujen yhtiöiden tai liiketoimintojen yhdistelemisestä konsernitilinpäätökseen. Lähtökohdan muodostaa hankitun yrityksen yhdisteleminen hankintamenomenetelmällä hankintahetkestä lähtien siten, että käyvän arvon periaatetta sovelletaan yrityskaupassa hankittujen, yksilöitävissä olevien varojen ja velkojen arvostamisessa. Hankitun yrityksen yhdistelemisessä konsernitilinpäätökseen lähdetään siis historiallisten hankintamenojen sijaan täysin uusista, hankinnan yhteydessä määriteltävistä käyvistä arvoista. (Aromäki, Halonen, Jalakanen, Seppänen, Skogberg, Sundvik, Tolvanen, Torkkel, Torniainen, Tuomala, Viljanen 2004, 205.)

IFRS 3 -standardin määritelmän mukaan liiketoimintojen yhdistäminen tarkoittaa liiketointa tai muuta tapahtumaa, jossa hankkijaosapuoli saa määräysvallan yhdessä tai useammassa liiketoiminnassa. Kaikkien liiketoimintojen yhdistelyihin ja siten niiden sisäisen omistuksen eliminointiin sovelletaan IFRS 3 -standardin mukaista hankintamenomenetelmää. Liiketoimen hankkijaosapuolelle on syntynyt määräysvalta, jonka perusteella se saa taloudellista hyötyä omistamastaan omaisuuserästä. Hankintojen lisäksi IFRS 3 -standardia sovelletaan myös ns. todellisiin ja samanarvoisten yhteisöjen sulautumisiin. (Haaramo & Rätty 2009, 467.)

IFRS 3 -standardin soveltamisalan osalta on huomioitava, että se koskee kaikkia hankintoja lukuun ottamatta yhteisessä määräysvallassa olevia omaisuuseriä ja yksiköitä, osuuksia yhteisyryksistä, yritysten yhteenliittymiä, jotka sisältävät kaksi tai useampia keskinäisiä yhtiöitä tai yritysten yhteenliittymiä, jotka perustuvat ainoastaan sopimukseen. (Aromäki ym. 2004, 209.) Siten liiketoimintojen yhdistäminen *ei* ole saman omistaja tahon välillä tapahtuva liiketoimintojen yhdistäminen, sellaisen omaisuusryhmän hankinta, joka ei ole liiketoiminta, eikä yhteisyryksen muodostaminen. (Anttila 2010, 19.)

Lisäksi IFRS 3 -standardin mukaisen käyvän arvon määrittämisen haasteellisuutta korostaa, ettei Suomessa ole aiemmin juuri ollut tarvetta tulonodotuksiin perustuvien arvostuseriaatteiden soveltamiseen kirjanpidossa. Suomalainen kirjanpitolainsäädäntö ja -käytäntö ovat olleet pitkälti sidoksissa historiallisiin hankintamenoihin, kun taas rahoitusteorian piirissä on keskitytty lähinnä koko yritystä tai osakkeenomistajien osuutta koskevien tulonodotusten arviointiin. (KHT-yhdistys 2006, 8.)

IFRS 3 -standardi edellyttää laskelmien lisäksi myös muiden tietojen antamista, jotta tilinpäätösinformaation käyttäjät voisivat arvioida liiketoimintojen yhdistymisen luonnetta ja taloudellisia vaikutuksia. Tällaisia tietoja ovat muun muassa 1) tärkeimmät syyt

liiketoimintojen yhdistämiseen, 2) kuvaus liikearvon muodostumiseen vaikuttavista tekijöistä, kuten odotettavissa olevista synergiaeduista sekä aineettomista hyödykkeistä, jotka eivät ole erikseen kirjattavissa, 3) luovutetun kokonaisvastikkeen käypä arvo sekä jokaisen keskeisen osavastikkeen käypä arvo (ml. oman pääoman ehtoisten osuuksien käyvän arvon määrittämismenetelmät) sekä 4) edullista kauppaa koskevat. Lisäksi tietojia on annettava sellaisista yhdistymisistä kokonaisuutena, jotka eivät luonteeltaan yksin ole olennaisia, mutta ovat sitä yhdessä muiden hankintojen kanssa. (Haaramo & Rätty 2009, 478.)

5.4.2 Hankkijaosapuolen selvittäminen

IFRS 3 -standardi edellyttää, että yrityskaupan yhteydessä selvitetään hankkiva osapuoli, joka saa määräysvallan hankitussa yrityksessä. Mikäli yrityskaupan yhteydessä perustetaan uusi yritys, joka hankkii kaksi tai useampia olemassa olevia yrityksiä, yhden olemassa olevista yrityksistä katsotaan olevan hankkiva osapuoli. Määräysvallan hankkimisen peruslähtökohtana pidetään yli 50 % omistusosuuden saavuttamista. (Aromäki ym. 2004, 209.) Hankkijaosapuoli ostaa nettovarallisuuden ja kirjaa hankkimansa varat sekä vastattavakseen ottamansa velat. Liiketoimi *ei kuitenkaan vaikuta* hankkijaosapuolen varojen ja velkojen arvostamiseen, eikä liiketoimen seurauksena ei kirjata hankkijaosapuolelle uusia varoja tai velkoja, sillä liiketoimi ei koske niitä. (Mähönen 2009, 426.)

Määräysvalta voidaan määrittellä oikeudeksi määrätä yrityksen tai liiketoiminnan talouden ja toiminnan periaatteista höydyn saamiseksi sen toiminnasta. Tämä tarkoittaa, että voi syntyä tilanteita, jossa yli puolet äänivallasta ei synnytä määräysvaltaa, taikka tilanteita, joissa määräysvalta siirtyy, vaikka ei ole hankittu yli puolta toisen yhtiön äänivallasta. (Haaramo 2008, 425.) Määräysvallan syntymisen problematiikkaa ei tässä tarkastella lähemmin, sillä EVL:n mukainen osakevaihto edellyttää, että yli puolet kohdeyhtiön äänivallasta siirtyy hankkivalle yhtiölle. Tilanteissa, joissa määräysvaltaa ei äänivallan siirtymisestä huolimatta synny, on hankkijan osoitettava perusteet sille, että määräysvalta ei ole syntynyt (Haaramo 2008, 425.).

Hankkivan osapuolen määrittäminen ei aina ole niin yksinkertaista, kuin voisi ajatella. Viitteitä hankkivan osapuolen määrittämiseen voidaan saada esimerkiksi yritysjärjestelyssä olevien yritysten koosta ja käyvästä arvosta, jolloin huomattavasti suuremman yrityksen on katsottu olevan hankkiva osapuoli. (Aromäki ym. 2004, 209.) Myös mahdollisuuden nimittää yrityksen johtohenkilöt tai varojen luovuttamisen yritysjärjestelyn yhteydessä on katsottu signaloivan asemaa hankkivana osapuolena. (Aromäki ym. 2004, 210.) Vaihdettaessa osakkeita hankkiva osapuoli on usein yhtiö, joka laskee liikkeeseen oman pääoman ehtoisia instrumentteja; määräysvallan syntymisen määrittämisessä on

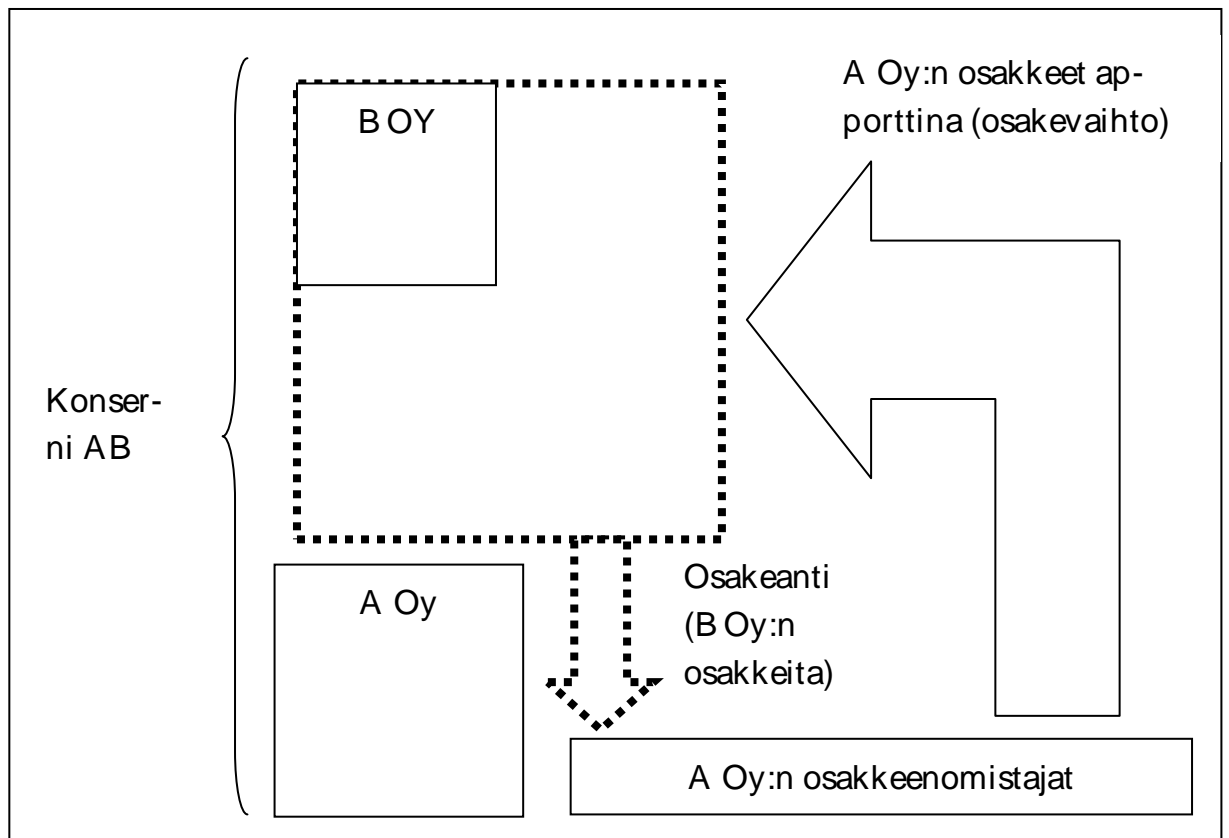
kuitenkin otettava huomioon kaikki asiaankuuluvat seikat. (Haaramo 2008, 425.) Hankkijaosapuolena ei voi olla yritys, joka on juuri perustettu tai joka laskee liikkeeseen oman pääoman ehtoisia instrumentteja yritys- tai liiketoimintakaupan toteuttamiseksi. Hankkijaksi on nimettävä jokin ennen yhdistymistä olemassa olleista yhtiöistä. (Haaramo 2008, 425.)

Hankkivan osapuolen määrittämiseen liittyy myös niin sanottu *käänteinen hankinta*. Tällöin yrityskaupan yhteydessä ostava osapuoli laskee liikkeeseen niin paljon oman pääoman ehtoisia osakkeita, että määräysvalta siirtyy hankitun yrityksen osakkeenomistajille. Käänteisessä hankinnassa hankkivana osapuolena pidetään tosiasiallisen määräysvallan saanutta osapuolta. (Aromäki ym. 2004, 210.) Osakevaihdon osalta erityistä merkitystä voidaan antaa periaatteelle, jonka mukaan hankkijaosapuoli on yhtiö, joka maksaa preemion toisen yhtiön osakkeiden käyvän arvon lisäksi. (Haaramo 2008, 426.)

Esimerkkinä käänteisestä hankinnasta voidaan ottaa tilanne, jossa yksityinen osakeyhtiö ”hankituttaa” itsensä listatulla yhtiöllä päästääkseen listautumaan pörssiin. Tällöin oikeudellisesti tarkasteltuna osakkeita liikkeeseen laskeva julkinen yhteisö on emoyhtiö ja yksityinen yhtiö tytäryhtiö, mutta yksityistä yhtiötä pidetään hankkijaosapuolena, mikäli se saavuttaa määräysvallan listatussa yhtiössä. (Mähönen 2009, 427.) Koska hankitun yhtiön omistajat omistavat enemmistön koko yhtiöstä, tilinpäätösaineiston tulisi näyttää hankitun yhtiön historiallinen tulos siten, että hankkivan yhtiön tulos on lisätty hankintahetkestä lähtien. Tilinpäätösinformaatio käsittää tällöin hankkivan yhtiön taseen käyvässä arvossa ja hankitun kohdeyhtiön taseen historiallisessa hankintamenuksessa. (Epstein & Jermakowicz 2008, 244.)

Tarkasteltaessa yksinkertaistettua käänteistä hankintaa (kuvio 3), jossa on osapuolina ainoastaan kaksi yhtiötä, voidaan huomata käänteisen hankinnan merkitys syntyvän liikearvon kannalta. Toista yhtiöistä käytetään maksuna uuden yhtiön hankkimiseksi, jolloin hankittu nettovarallisuus on itse asiassa vastike, ei kaupan kohde. Tämän vuoksi yhtiö, joka juridisesti on hankkiva osapuoli (antaa vastikkeena omia osakkeitaan) onkin itse asiassa kaupan kohde. Liikearvon kannalta tämä saattaa tarkoittaa negatiivisen liikearvon syntymistä: liikearvo syntyy yleensä hankkivan osapuolen maksettua premiota hankitusta nettovarallisuudesta, jolloin vastikkeena käytetyn yhtiön nettovarallisuuden arvo ylittää vastikkeen, jonka juridinen hankkiva osapuoli maksaa omilla osakkeillaan.

Kuviossa konsernin AB juridinen emoyhtiö on B oy, vaikka todellisuudessa järjestelyn tarkoituksena oli siirtää B Oy:n määräysvalta A Oy:n osakkeenomistajille. Järjestelyn seurauksena A Oy:n osakkeenomistajat omistavat sekä B Oy:n, että välillisesti A Oy:n. Kuvion katkoviiva kuvaa B Oy:n kasvanutta kokoa, kun A Oy:n osakekanta on kirjattu sen taseeseen. Kun A Oy oli todellisuudessa vastike B Oy:n määräysvallasta, muodostaa A Oy:n osakekanta B Oy:n taseessa huomattavan osan (yli puolet) B Oy:n nettovarallisuudesta.

Kuvio 7 Käännteinen hankinta

5.4.3 Hankintahetki

Hankintamenolaskelman laatiminen edellyttää myös hankintahetken määrittämistä: hankintahetki on ajankohta, jolloin määräysvalta hankittuun yritykseen *tosiasiallisesti* siirtyy hankkijaosapuolelle. Hankintahetkestä lähtien hankitun yrityksen yksilöitävissä olevat varat, velat ja mahdollinen liikearvo sekä tuloslaskelma yhdistetään ostavan yrityksen konsernitilinpäätökseen. Määräysvallan siirtymisessä on otettava huomioon hankinnan tosiasiallinen sisältö, joten hankintahetki ei välttämättä edellytä esimerkiksi kaikkien oikeudellisten toimenpiteiden olevan loppuun saatetut. (Aromäki ym. 2004, 211.)

Hankintahetken määrittämisellä on merkitystä, sillä käyvät arvot määritetään tuolta ajankohdalta. On huomattava, että vaikka kaupan toteutumisajankohta usein on sama kuin hankintahetki, voivat nämä olla myös eri ajankohtia. Tällöin hankinta-ajankohtana pidetään hetkeä, jolloin määräysvalta on siirtynyt. (Haaramo 2008, 426.)

5.4.4 Hankintamenon määrittäminen

Hankintamenon määrittämistä voidaan pitää IFRS-hankintamenolaskelman kolmantena vaiheena, vaikka asiallisesti kyseessä on kaksi erillistä vaihetta: hankittujen varojen ja velkojen yksilöinti ja käypään arvoon arvostaminen (mukaan lukien määräysvallattomien omistajien osuus), sekä liikearvon tai negatiivisen liikearvon kirjaaminen ja arvostaminen. (Haaramo 2008, 424.) Jos hankinta suoritetaan osakevaihtona, tulee vastikkeena annettujen osakkeiden käypää arvoa käyttää hankintamenona. Verrattuna suomalaiseen käytäntöön, joka sallii osakkeiden nimellisarvon käyttämisen hankintamenona (yhdistelmämenetelmä), syntyy IFRS -taseeseen huomattavasti korkeampi liikearvo. (Aromäki ym. 2004, 212.)

IFRS 3 -standardi määrittää hankintamenon seuraavien erien yhteenlasketuksi määräksi hankintahetkellä: määräysvallan saamiseksi 1) luovutetut varat käypään arvoon, 2) syntyneet velat tai vastattavaksi otetut velat käypään arvoon, 3) liikkeeseen lasketut oman pääomanehtoiset instrumentit käypään arvoon ja 4) hankinnasta syntyneet välittömät menot. (Haaramo 2008, 427.) Suomalaisessa käytännössä sallittu tapa kirjata yrityskaupan vastikkeena annetut osakkeet nimellisarvoon käyvän arvon sijaan ei ole IFRS-säännösten mukaan mahdollista. (Aromäki ym. 2004, 208.)

Hankintameneon luetaan siis mukaan ainoastaan vaihdosta aiheutuneita, suoraan aikaisemmille ostajille maksettuja tai heiltä veloiksi otettuja eriä. Tämä tarkoittaa muun muassa erilaisten kaupan liittyvien muiden kulujen, kuten esimerkiksi due diligence- ja asianajokulujen sekä varainsiirtoveron, kirjaamista kuluksi, *ei osaksi hankintameneoa*. Määritelmä edellyttää myös niiden erien, jotka eivät ole suoraan seurausta määräysvallan siirtymisestä, pois lukemista hankintameneosta: hankintameneosta tulee erottaa varat ja velat, jotka mahdollisesti seurausta erillisestä liiketoimesta osapuolten kesken. (Mäkelä ym. 2009, 30.) On huomattava, että hankinnasta välittömästi syntyneet erillismenot ovat kuitenkin osa hankintameneoa, tällaisia erillismeneoja ovat esimerkiksi neuvonantajille maksetut palkkiot. Rahoituksen hankinnasta, velkojen järjestelystä tai osakkeiden liikkeellelaskusta syntyneet menot *eivät* kuitenkaan ole osa hankintameneoa. (Haaramo 2008, 427.) Transaktiokustannukset kirjataan siis kuluksi, ja velan/oman pääoman liikkeellelaskukustannukset käsitellään rahoitusinstrumenttistandardin mukaisesti. (Anttila 2010, 25.)

Hankintahinnan määrittäminen yrityskaupoissa ei aina ole yksinkertaista, sillä kauppahinta saatetaan maksaa muutenkin kuin kertasuorituksena kassavaroilla. (Aromäki ym. 2004, 211.) Mikäli hankintameneo on sidottu oman pääomanehtoiisiin instrumentteihin, määritetään noteerattujen osakkeiden käypä arvo kaupan hankinta-ajankohdan mukaiseen julkistettuun hintaan. Noteeraamattomien osakkeiden arvostamisessa apuna käytetään osakkeiden suhteellista osuutta hankkijaosapuolen käyvästä arvosta tai osak-

keiden suhteellista osuutta hankinnan kohteen käyvästä arvosta sen mukaan, kumpi näistä on selkeämmin todettavissa. (Mäkelä ym. 2009, 31.)

Noteeratuille osakkeille hankintahetkellä julkistetun hinnan sijaan voidaan käyttää muuta näyttöä tai arvostusmenetelmiä ainoastaan siinä tapauksessa, että hankkijaosa-puoli pystyy osoittamaan noteeratun hinnan epäluotettavaksi. Julkistettu hinta on epä-luotettava ainoastaan silloin, kun markkinoiden ohuus on vaikuttanut siihen. Jos julkis-tetun hinnan käypää arvoa määritetään arvostusmenetelmillä, näyttöä kohteen käyvästä arvosta voidaan saada myös kaupassa mahdollisesti käytetyn rahamaksun suuruudesta. Kaikki yhdistämiseen liittyvät näkökulmat, mukaan lukien neuvotteluihin vaikuttaneet merkittävät tekijät on otettava huomioon. IAS 39 -standardi (rahoitusinstrumentit: kir-jaaminen ja arvostaminen) sisältää lisää ohjeistusta oman pääoman ehtoisten instru-menttien arvon määrittämisestä. (Mähönen 2009, 429.)

5.5 Osakevaihto konsernitilinpäätöksessä

Juridisesti konserni ei voi olla osapuolena rakennejärjestelyissä, vaan sopimuksen tekee jokin konserniyrityksistä. Yksittäiset konserniyritykset kirjaavat rakennejärjestelyt useimmiten eri tavalla kuin mikä olisi konsernitilinpäätöksen kannalta oikein. Rakenne-järjestelyjen vaikutus ei ole samanlainen konsernitilinpäätöksessä kuin erillistilinpää-töksissä. (Mäkelä, Reponen, Pohjonen, Honkamäki 2009, 187.) Kun hankinnan kohtee-na ovat yhtiön osakkeet, otetaan kyseisten osakkeiden taustalla olevat varat ja velat huomioon ainoastaan konsernitilinpäätöksessä, hankitut osakkeet sen sijaan merkitään ne hankkineen yhtiön taseeseen. (Haaramo 2008, 422.) Tilanne osakevaihdossa on juuri tällainen.

Esimerkiksi emoyhtiön myydessä tytäryhtiön, poistuu emoyhtiön taseesta tytäryhtiön osakkeiden kirjanpitoarvo ja tilalle tulee saatu vastike. Konsernitilinpäätöksessä sen sijaan katsotaan konsernin myyneen yhtiöön liittyvät varat ja velat. Näiden varojen ja velkojen kirjanpitoarvo poikkeaa lähes aina tytäryhtiöosakkeiden kirjanpitoarvosta, jo-ten myyntitulokseksi muodostuu erilaiseksi kuin myyneessä emoyhtiössä. (Mä- kelä ym 2009, 149.) Mikäli yhtiö myydään konserniyhtiöltä toiselle (eli kyseessä on konsernin sisäinen järjestely), syntyy yleensä konsernin sisäinen myyntivoitto tai tappio. Nämä myyntitulokset on eliminoitava konsernitilinpäätöksestä. (Mäkelä ym. 2009, 187.)

Kun rakennejärjestelyssä on osapuolena konsernin ulkopuolinen taho, on kyseessä konsernin ulkoinen tapahtuma. Ulkoisten rakennejärjestelyjen vaikutusta konsernin tu- lokseen ja taseeseen ei eliminoida. (Mäkelä ym 2009, 149.) Varsinkin suuremmissa konserneissa myös sisäiset rakennejärjestelyt ovat yleisiä. Yhdistelemällä tai yhtiöittä-mällä toimintoja tavoitellaan tehokkuutta, kustannussäästöjä tai sellaista juridista raken-

netta, joka vastaa operatiivista rakennetta. Rakennejärjestelyt saattavat liittyä myös yrittyskauppoihin, jolloin voidaan joko valmistautua myyntiin tai yhdistää hankittu yritys konserniin. Sisäisiin rakennejärjestelyihin liittyy myös verosuunnittelu. Sisäisten rakennejärjestelyjen vaikutus konsernitilinpäätökseen *on eliminointava*. (Mäkelä ym 2009, 186.) Lisäksi on huomattava, että konsernin sisäisiin järjestelyihin ei sovelleta IFRS 3 -standardia. (Haaramo 2008, 422.)

Haluttaessa alentaa omistusosuutta tytäryhtiössä, voidaan suoran osakekaupan sijaan myös järjestää konsernin ulkopuolelle suunnattu osakeanti. Tällöin konsernin osuus tytäryhtiön omasta pääomasta muuttuu, mutta omistettujen osakkeiden määrä pysyy samana. Suunnattu anti tytäryhtiössä onkin rinnastettavissa tytäryhtiön osan myyntiin, vastikkeen vaan saa emoyhtiön sijaan tytäryhtiö. Konsernitilinpäätökseen vastikkeen saajalla ei ole merkitystä, silloin kun vastikkeen saaja on kuitenkin joku konserniyhtiöstä. Jos konsernin ulkopuolelle suunnatussa annissa konsernin osuus tytäryhtiön omasta pääomasta kasvaa, syntyy myyntivoittoa. Mikäli konsernin osuus vastaavasti vähenee, syntyy myyntitappiota. Konsernissa nämä kirjataan tuloslaskelmaan samalla tavoin kuin tytäryrityksen osakkeiden myyntitulo. (Mäkelä ym 2009, 166.)

Konsernin osakepääomaksi jää pääsääntöisesti aina emoyhtiön osakepääoma. Poikkeuksen tästä muodostaa kuitenkin tilanne, jossa ulkopuolinen on tehnyt johonkin konserniyhtiöön vastikkeettoman osakepääomasijoituksen. Tällaista osakepääomasijoitusta *ei* eliminoida, sillä kyseessä on oman pääoman lisäys, joka jakaantuu tasaisesti kaikille osakkeenomistajille vaikuttamatta määräysvaltasuhteisiin. Koska tällaista osakepääomasijoitusta ei eliminoida sisäisen omistuksen eliminoinnin yhteydessä, voi konsernin osakepääoma poiketa emoyhtiön osakepääomasta. Jos pääomasijoitus sen sijaan on tehty jonkin konserniyhtiön toimesta, se eliminoidaan normaalien periaatteiden mukaisesti konsernin sisäisenä tapahtumana. (Ahti, Tikkanen, Vierros, Viljanen 2008, 48.)

6 IFRS:N JA KIRJANPITOLAIN MUKAISEN MENETTELYN EROISTA

6.1 Mikä on kirjanpitokäsittelyn eron merkitys käytännössä?

Kirjanpitolain ja IFRS:n kirjauskäytäntö osakevaihdon kohdalla eroaa hankintamenon määrittämisen, hankkivan osapuolen määrittämisen sekä hankitun substanssin arvostamisen kohdalla. Kirjanpitolain mukaan hankitut osakkeet kirjataan niiden käypään arvoon ja liikearvo muodostuu tämän käyvän arvon ja hankitun substanssin kirja-arvojen välisestä erosta. IFRS edellyttää hankkivan osapuolen määrittämistä, hankintamenon määrittämistä, minkä lisäksi hankittu substanssi on arvostettava käypiin arvoihin. Täl-

löin liikearvo muodostuu hankintamenon ja hankitun substanssin käypien arvojen välistä erosta.

Tämän tutkielman kannalta merkityksellinen on nimenomaan hankintamenon sekä hankkivan osapuolen määrittämiseen liittyvä ero. Näiden voi katsoa liittyvän toisiinsa, sillä hankkivalle yhtiölle luonnollisesti muodostuu myös hankintameno, jolloin hankintameno määrittyy hankinnan todellisuudessa tekevän yhtiön osakkeiden arvon perusteella. Myös hankintahetken määrittämisellä voi olla merkitystä esimerkiksi tapauksessa, jossa konsernissa on tehty useita järjestelyjä, ja hankkivaosapuoli on näiden järjestelyjen vuoksi jossain vaiheessa muuttunut.

Osakevaihdon ja sulautumisen vaikutus konsernitilinpäätöksessä pitäisi olla rinnasteinen. Näin ei kuitenkaan voida katsoa kirjanpitolain mukaisessa menettelyssä olevan. Lisäksi tietysti huomiota on kiinnitettävä siihen, että osakevaihdon myötä liikearvo muodostuu ainoastaan konsernitilinpäätökseen, kun sulautumisen seurauksena liikearvo on hankkivan yhtiön taseessa. Osakevaihdossa hankkivan yhtiön taseessa ovat ainoastaan osakevaihdolla hankitun yhtiön osakkeet. Osakevaihdon ja sulautumisen ero muodostuu yhtiöoikeudellisen menettelyn erosta: sulautumisessa osakeanti maksetaan substanssilla, kun osakevaihdossa merkintähinnan vastikkeeksi kirjataan osakkeita, ei yhtiön substanssia. Ongelmallinen tässä suhteessa on erityisesti ns. käännteinen hankinta, joka tosin on mahdollinen myös ns. vastavirtasulautumisena.

Kirjanpitolain mukainen käytäntö on ongelmallinen toisaalta liikearvon suuruuden, toisaalta todellisen hankkivan osapuolen määrittämisen kannalta. Voidaan ajatella, että koska todellista hankintahintaa ei ole määritetty, muodostuu liikearvo liian pieneksi: ainoastaan käypien arvojen ja kirja-arvojen välinen ero kirjataan, ja varsinainen esimerkiksi synergiaeduista muodostuva kohdistamaton erä jää kirjaamatta. Toisaalta käännteisen hankinnan tapauksessa voi syntyä huomattavakin negatiivinen liikearvo, joka ei johdu hankinnan edullisuudesta, vaan hankinnan kohdistamisesta järjestelyn väärälle osapuolelle.

Kirjanpitolain edelleen rajoitetusti sallimaa pooling-menetelmää voidaan myös pitää ongelmallisena. Kansainvälisesti poolingista on luovuttu jo vuosikautia sitten, sillä sen ei katsottu antavan riittävän hyvää kuvaa järjestelyn luonteesta, toisin sanoen johdon harkinnalle mahdollisuuksille väärillä transaktion piirteillä katsottiin jäävän liikaa tilaa. Osakevaihdon kohdalla pooling on erityisen ongelmallinen, sillä järjestelyn voi ajatella olevan hankinnan luonteinen huomattavasti selvemmin kuin sulautumisen, jolloin mahdollisuutta todella katsoa osapuolet samansuuruisiksi voidaan pitää harvinaisena.

Kuviossa on vielä vertailtu kirjanpitolain ja IFRS:n välisiä eroja osakevaihdon, käännteisen hankinnan sekä sulautumisen osalta. Huomiota on kiinnitetty liikearvon syntymiseen sekä kohdistumiseen.

Liiketapah- tuma	Kirjausmene- telmä	KPL	IFRS	Liikearvo	Negatii- vinen Liikear- vo
Osakevaiht- to					
	Hankintame- netelmä	Hankit- tujen osakkei- den käypä arvo– sub- stanssin kirja- arvot	Hankintame- no–substanssin käyvät arvot	Konserni	Mahdol- linen (tu- loutetaan)
	Poo- ling/yhdistelm- ä	Sallittu rajoite- tusti	Ei sallittu	Ei	Ei
Käänteinen hankinta	Hankintame- netelmä	Ei tun- nista (hankin- ta tai pooling)	Hankintamene- telmä, hankki- va osapuoli määritettävä	Vastaanot- tava yhtiö (KPL)/Hank- kiva yh- tiö(IFRS)	Mahdol- linen (KPL)
Sulautumi- nen					
	Hankintame- netelmä	Hankit- tujen osakkei- den käypä arvo– sub- stanssin kirja- arvot	Hankintame- no–substanssin käyvät arvot	Vastaanot- tava yhtiö	
	Pooling	Sallittu rajoite- tusti	Ei sallittu	Ei	Ei

Kuvio 8 Kirjanpitolain ja IFRS:n kirjauskäytäntöjen eroista

6.2 Onko osakevaihdolla merkitystä sidosryhmäinformaation riittävyteen?

Perinteisesti yhtiön sidosryhmistä on kiinnitetty huomiota lähinnä osakkeenomistajiin. Osakevaihdon tapauksessa, osakkeenomistajat voivat yhtiöoikeudellisen menettelyn

piteissa vaikuttaa järjestelyn toteuttamiseen. Mikäli osakkeenomistajat kokevat järjestelyn vahingoittavan heidän etujaan, voivat he äänestää sitä vastaan yhtiökokouksessa. Osakevaihto edellyttää yhtiökokouksen määränemmistö päätöstä. Osakkeenomistajien edut ovat siis turvassa?

Ongelmallista osakkeenomistajien etujen kannalta on lähinnä heidän mahdollisuutensa saada tietoja järjestelyn luonteesta ennen sen hyväksymistä. Voidaan kysyä, mahdollistaako nykyinen osakevaihdon kirjauskäytäntö sellaisen informaation antamisen järjestelyn vaikutuksista, joka ei vastaa todellisuutta? Toisaalta hajautuneen omistuksen tapauksessa, edes määränemmistö päätöksenteko ei välttämättä takaa osakkeenomistajien edun toteutumista.

Osakkeenomistajien kohdalla riski kohdistuu omistuksen liudentumiseen tapauksessa, jossa osakeanti järjestetään alle sen käyvän arvon. Toisaalta, osakkeenomistajat saavat kuitenkin joka tapauksessa hyväkseen lisääntyneen varallisuuden, kun osakeannin maksuna yhtiön taseeseen kirjataan hankitun yhtiön osakkeet. Perinteisestä näkökulmasta, jossa huomiota kiinnitetään lähinnä osakkeenomistajiin, osakevaihdon raportointi ei ehkä olekaan kovin ongelmallinen.

Kiinnitettäessä huomiota sidosryhmiin laajemmin, nousevat tarkasteluun lähinnä velkojat, tai laajemmin ajateltuna yhtiön sijoittajat, joihin luen myös veronsaajan. Velkojat eivät pääse vaikuttamaan järjestelyn toteuttamiseen ennakolta, eivätkä he nykyisellä kirjauskäytännöllä myöskään aina saa jälkikäteen täysin kattavaa kuvaa järjestelyn sisällöstä. Näin on lähinnä tapauksissa, joissa hankinnassa tai järjestelyssä on poikettu käyvästä hinnasta, mutta se ei ilmene tilinpäätösinformaatiosta, koska todellista hankintamenoa ei ole määritetty.

Mielestäni osakevaihdolla ja sen seurauksena syntyvällä liikearvolla, tai sen syntyvästä jäämisellä, voi olla merkitystä sidosryhmäinformaation riittävyyteen. Liikearvo kuvaa järjestelyn luonnetta hankintana tapauksissa, joissa on maksettu substanssin käyvän arvon ylittävä premio esimerkiksi syntyvistä synergiaeduista. Samoin negatiivisen liikearvon syntymistä pidetään yleensä merkinä edullisesta kaupasta, kun se käänteisenä hankintana toteutetun osakevaihdon tapauksessa voi signaloida ainoastaan liikearvon kohdistumista väärälle yhtiölle.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Hyvä esimerkki liikearvon merkityksestä on Yhdysvalloissa toteutettu muutos liikearvon kirjanpitoikäntämissä: listayhtiöiden osakepääomasta katosi vuonna 2002 merkittävä summa rahaa (\$500 billion). Tämä johtui siirtymisestä liikearvon poistoista arvonalentumistestaukseen. (Tergesen, 2002, 83). Osakevaihdon osalta ei liene kyse aivan näin suurista summista, vaikka voidaankin epäillä, että nykyisellä kirjanpitolaikun mukaiselle käytännöllä osa liikearvosta jääkin näkymättömäksi.

Näkymättömäksi jäävää osaa voidaan pitää liikearvon komponenteista ns. goin-concern -komponenttina, synergiaetujen markkina-arvona sekä kohteen mahdollisena yliarvostuksena (komponentit 2, 3 ja 4). Näkyviin tulee siis ainoastaan komponentti 1, joka kuvaa kohdeyrityksen varallisuuden käyvän arvon ja kirja-arvojen erotusta. Empiiristä on kyetty osoittamaan, että liikearvon jakaminen komponentteihin on perusteltua sekä, että markkinat arvostavat positiivisesti komponentit 2 ja 3. (Henning, S., Lewis, B. & Shaw, W., 2000, 385.) Vaikuttaisi siis siltä, että nimenomaan liikearvon merkittävät komponentit jäävät näkymättömiin.

Yleisesti liikearvon luotettavuudesta voidaan sanoa, että heikkoa näyttöä liikearvon alkuperäisestä vääristymisestä on löydetty ainoastaan silloin, kun maksu on suoritettu ostavan yhtiön osakkeilla. Tyypillisesti liikearvoa ei kuitenkaan ole yliarvostettu kirjaamishetkellä. (Churyk, 2005, 1360). Osakevaihto kuuluukin nyt juuri tähän ryhmään, jossa hankinta maksetaan hankkivan yhtiön osakkeilla. Tämän vuoksi osakevaihdon johdosta syntyvän liikearvon maltillista käsittelyä voidaan pitää perusteltuna. Maltillisena lähestymistapana ei kuitenkaan voitane pitää menettelyä, joka mahdollistaa liikearvon kolmen komponentin neljästä jäämisen täysin näkymättömäksi?

IFRS-harmonisoinnin osalta voidaan todeta, että kansallisten säädösten täyttämisen edellyttäminen IFRS:n lisäksi antaa viitteitä tilinpäätösinformaation huomattavasti alhaisemmasta tasosta kuin maissa, joissa IFRS muodostaa ainoan sääntelyn. Tämän voi katsoa tarkoittavan, että kansalliset standardit suuntautuvat lähinnä kansallisten viranomaisten tiedontarpeen tyydyttämiseen sijoittajien informoimisen sijaan. (Macías & Muiño, 2011, 51). Merkille pantavaa osakevaihdon osalta on, että juuri veroviranomaisten tiedontarpeen ei välttämättä voida katsoa täyttyvän nykyisellä menettelyllä. Tämä saattaa toki johtua siitä, että kirjauskäytännön käyttöönoton jälkeen liiketoiminta- sekä lainsäädäntöympäristö on muuttunut merkittävästi.

Muuttuvan liiketoimintaympäristö on todettu luoneen alueita, joilla oli käytössä useita eri kirjauskäytäntöjä, muun muassa yrityskaupat ja konsolidointi, liikearvo, tutkimus ja kehitys sekä lease-sopimukset. (Young, 2006, 583). Voidaan kysyä, pitäisikö kirjauskäytäntöjä aina pyrkiä yhdenmukaistamaan ja joustavuutta vähentämään, vai tulisiko kenties lainsäätäjän ottaa kantaa kirjauskäytäntöjen asettamiseen. (Young, 2006, 584). Suomen osalta lainsäädännöllisiin muutoksiin tuskin on tarvetta osakevaihdon kirjanpi-

tokäsittelyn osalta. Toisaalta laajemmin sidosryhmäinformaation riittävyyteen voitaisiin ehkä puuttuakin.

Kirjanpitolain ja IFRS:n merkittävin ero on epäilemättä, että IFRS:ää sovelletaan listayhtiöihin, kun kirjanpitolakia soveltavat myös pienet ja keskisuuret yritykset. Tämä asettaa haasteita kirjauskäytäntöjen erojen vertailulle, sillä IFRS ei varsinaisesti ota huomioon pienten ja keskisuurten yritysten tarpeita. Kaiken kaikkiaan IFRS:n mukaiset käytännöt ovat aivan liian raskaita suurimmalle osalle kirjanpitolakia soveltaville yrityksille.

Toisaalta on pakko epäillä nykyisen kirjauskäytännön tarjoamaa oikeaa ja riittävää kuvaa. Kansainvälisen historiallisenkin katsauksen pohjalta voidaan epäillä, että nykyinen käytäntö on lähinnä jääne aikaisemman osakeyhtiölain ajalta, jota olisi ehkä nyt muuttuneessa liiketoiminta- sekä lainsäädännöllisessä ympäristössä tarkastella kriittisesti.

Erityisesti järjestelyissä, joissa osapuolten roolit sekä maksetut vastikkeet poikkeavat ilmeisestä, jäävät nykyisen käytännön tarjoamat tiedot vajaiksi tai jopa harhaanjohtaviksi. Vaikkei sidosryhmien ehkä tarvitsekaan tietää tarkkaa hankintahintaa, jonka määrittäminen voi listaamattomilla yhtiöillä olla hyvin vaikeaa, olisi tieto järjestelyn todellisesta luonteesta todennäköisesti perusteltu. Yksinkertainen osakevaihdon kirjauskäytäntö on yrityskaupassa, jossa osapuolia on ainoastaan kaksi, ostaja ja myyjä, ja vastike muodostuu pelkästään osakevaihdossa maksetusta vastikkeesta. Usein tilanne ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen, vaan yritysjärjestelyjä tehdään yhdistelminä, jotka koostuvat useista vaiheista. Tällöin nykyisellä kirjanpitolain mukaisella osakevaihdon kirjauskäytännöllä jäädään varsin kauaksi järjestelyn todellisen luonteen kuvaamisesta.

LÄHTEET

- Ahti, Ari – Tikkanen, Reino – Vierros, Heidi – Viljanen, Juhani (2008) *Konsernitilinpäätös*. Tietosanoma.
- Anttila, Reija – Halonen, Jari – Jalkanen-Steiner, Johanna – Kemppinen, Olli – Kärpänen, Milla – Nurmo, Pekka – Penttilä-Räty, Elina – Pyykönen, Riikka-Liisa – Sundvik, Peter – Suomela, Mari – Tolvanen, Merja – Torkkel, Timo – Torniainen, Tiina – Tuomala, Margit (2010) *IFRS käytännön käsikirja*. Edita. Helsinki.
- Anttila, Reija (2010) *Konsernitilinpäätös ja erillistilinpäätös IAS 27. Liiketoimintojen yhdistäminen IFRS 3*. Luento IAS/IFRS-tilinpäätösstandardit -kurssilla. Turku, 4.2.2010.
- Aromäki, Kirsi – Halonen, Virpi – Jalkanen, Johanna – Seppänen, Veijo – Skogberg, Mira – Sundvik, Peter – Tolvanen, Merja – Torkkel, Timo – Torniainen, Tiina – Tuomala, Margit – Viljanen, Juhani (2004) *IAS/IFRS käytännön esimerkein*. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Ayers, C. B., Lefanowicz, E. C. and Robinson, R. J. (2000) The financial statement effects of eliminating the pooling-of-Interests method of acquisition accounting, *Accounting Horizons*, 14, 1–19.
- Baluch, Catherine – Burgess, Dee – Cohen, Reuben – Kushi, Edmond – Tucker, Pamela J. – Volkan, Ara (2010) Consolidation theories and push-down accounting: achieving global convergence. *Journal of Finance & Accountancy*, Vol. 3, 1-12.
- Barlev B. & Haddad, J. (2007) Harmonization, comparability and fair value accounting. *Journal of accounting, auditing and finance*, vol 22, no 3, 493–509.
- Blummé, Nils – Pitkänen, Tomi – Raunio, Merja – Äärilä, Leena (2008) *Yritystoiminnan uudelleenjärjestely*. KHT-Media Oy.
- Bolt-Lee, Cynthia & Smith, L.Murphy (2009) Highlights of IFRS Research. *Journal of Accountancy*, November 2009, 48–52
- Bris, Arturo & Cabolis, Christos (2008) The value of investor protection: firm evidence form cross-border mergers. *The review of financial studies*. vol. 21, 605–648
- Bugeja, M. & Gallery, N. (2006) Is older goodwill value relevant? *Accounting & Finance*, vol 46, 519–535
- Chen, Mei-Lung – Chen, Ring D. (2009) Economic Entity Theory: Non-Controlling Interests and Goodwill Valuation. *Journal of Finance & Accountancy*, Vol. 1, 1-8.
- Churyk, N. T. (2005) Reporting goodwill: are the new accounting standards consistent with market valuations? *Journal of business research*, vol 58, 1353–1361

- Communication from the Commission (1995) Accounting Harmonisation: A New Strategy Vis-à-vis International Harmonisation. Com 95 (508) EN.
- Davis, Michael & Largay James A. (2008) Consolidated Financial Statements. *The CPA journal*, February 2008, 26–31
- Ding Yuan & Jacques Richard & Hervé Stolowy (2008) Towards an understanding of the phases of goodwill accounting in four western capitalist countries: from stakeholder model to shareholder model. *Accounting, organizations and society* 33, 718–755.
- Ding, Yuan – Hope, Ole-Kristian – Jeanjean, Thomas – Stolowy, Herve´ (2007) Differences between domestic accounting standards and IAS: Measurement, determinants and implications. *Journal of Accounting and Public Policy*, 26, 1–38
- Donaldson, Thomas & Preston, Lee E. (1995) The stakeholder theory of the corporation: concepts, evidence, and implications. *Academy of Management Review*. Jan1995, Vol. 20, 1, 65-91
- Dulitz, L. (2009) IFRS: A preparer’s point of view. *Journal of accountancy*. April.
- Epstein, Barry – Jermakowicz, Eva (2008) *IFRS procedures and policies*. Wiley.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1606/2002, annettu 19 päivänä heinäkuuta 2002, kansainvälisten tilinpäätösstandardien soveltamisesta. EYVL L 243, 11.9.2002, s. 1—4
- Fredriksson, Antti – Havukainen, Jari – Ilkka, Heikki – Laitinen, Elina – Luoma, Jukka – Luoma, Pekka – Nevalainen, Rabbe – Ojala, Anu – Perälä, Samuli – Pärssinen, Harri – Saari, Jussi – Smeds, Markus – Termäs, Kari – Tikka, Marja – Virtanen, Päivi – Vuorio, Anne (2006) *Uudistunut kirjanpitolaki*. Talentum.
- Haaramo, Virpi – Rätty, Päivi (2010) *Kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö. IFRS - raportointi*. WSOYpro Oy Yritysonline. Luettu 15.3.2011.
- Haaramo, Virpi (2008) Yritys- ja liiketoimintahankinnat IFRS-tilinpäätöksissä. *Verotus* 4/2008, 422–431.
- Hanlon, M., Maydew, E. L., & Shevlin, T. (2008) An unintended consequence of book-tax conformity: A loss of earnings informativeness. *Journal of Accounting and Economics*, 46c, 294–311.
- Henning, S., Lewis, B. & Shaw, W. (2000) Valuation of the components of purchased goodwill. *Journal of accounting research* 38, 375–386
- Henry, E., Lin, S. & Yang, Y. (2009) The European-U.S. “GAAP Gap”: IFRS to U.S. GAAP Form 20-F Reconciliations. *Accounting Horizons*. vol. 23, 121–150
- Hill, Charles W. L. & Jones, Thomas M. (1992) Stakeholder-Agency Theory. *Journal of Management Studies*. 29:2, 131–154

- Hirschev, M. & Richardson, V. J. (2002) Information content of accounting goodwill numbers. *Journal of accounting and public policy*. vol 21, 173–191
- Hong, R., Kaplan, R. & Mandelker, G. (1978) Pooling vs. purchase. The effects of accounting for mergers on stock prices. *The accounting review*, vol 53, 31–47
- Hopkins, P. E., Houston, R.W. and Peters, M. F. (2000) Purchase, pooling and equity analysts' valuation judgements, *The Accounting Review*, 75, 257–281.
- Immonen, Raimo (2006) *Yritysjärjestelyt*. Talentum.
- Jeanjean, Thomas & Stolowy, Hervé (2008) Do accounting standards matter? An exploratory analysis of earnings management before and after IFRS adoption. *Journal of Accounting and Public Policy*, 27, 480–494.
- Ketz, Edward J. (2005) Negative goodwill: an M & A “fix” that doesn't work. *The journal of corporate accounting & finance*, January/February. 47-50
- KHT-yhdistys (2006) IFRS ja yrityskauppojen arvostuslaskelmat. KHT-Media Oy.
- Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336
- Kirjanpitolautakunnan yleisohje konsernitilinpäätöksen laatimisesta 7.11.2006
- Kirjanpitolautakunnan lausunto 1591, 25.10.1999.
- Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360
- Leppiniemi, Jarmo (2011) *Liikekirjanpito*. Wsoypro Yritysonline. luettu 15.3.2011.
- Liao, Qing, Sellhorn, Thorsten & Skaife, Hollis A. (2012) The Cross-Country Comparability of IFRS Earnings and Book Values: Evidence from France and Germany. *Journal of International Accounting Research*. Vol. 11, 1, 155–184
- Macias, M & Muiño, F. (2011) Examining dual accounting systems in Europe. *The international journal of accounting*, vol 46, 51–78.
- Muller, Karl A., Riedl, Edward J.& Sellhorn, Thorsten (2011) Mandatory Fair value Accounting and Information Asymmetry: Evidence from the European Real Estate Industry. *Management Science*. Vol. 57, 6, 1138–1153
- Mähönen, Jukka (2009) Osakeyhtiön taloudellinen raportointi ja tilintarkastus. Edita publishing Oy.
- Mäkelä, Lotta – Reponen, Marko – Pohjonen, Sari – Honkamäki, Tuomas (2009) *Konsernitilinpäätöksen laadinta*. WSOYpro. Helsinki
- Pirinen, Pekka (2005) Economic and normative pressures as drivers for the adoption of international accounting standards in Finland since 1976. *European accounting review*, vol 14, 213-235.

Tergesen, A. (2002) How Much Is the Goodwill Worth? *Business Week*.16, September, 83–84.

Young, Joni J. (2006) Making up users. *Accounting, Organizations and Society*. 31, 579–600